

**BREDE SCHOLEN
IN NEDERLAND**

JAARBERICHT 2009

BREDE SCHOLEN IN NEDERLAND
JAARBERICHT 2009

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 4

Inleiding 6

Trends 10

1 De cijfers 16

2 De brede school in het primair onderwijs 22

3 De brede school in het voortgezet onderwijs 42

4 Gemeenten over de brede school 58

5 Slotbeschouwing 74

VOORWOORD

We leven in dynamische tijden en in een samenleving waarin we snel en adequaat moeten inspelen op verandering. En die verandering heeft, of we dat nu willen of niet, grote consequenties voor ons onderwijs. Deze maatschappelijke ontwikkelingen vragen om een samenhangend antwoord. Van belang is dat we dat op een zodanige manier organiseren dat het uitdagend is voor kinderen en jongeren, werkbaar voor leraren en aantrekkelijk voor ouders. Brede scholen kunnen daaraan een bijdrage leveren. Daarom vinden wij het fantastisch om te zien dat Nederland in 2009 zo'n 1200 brede basisscholen kent en ruim 400 brede scholen in het voortgezet onderwijs. Ook zien we dat de brede school al lang geen randstedelijk fenomeen meer is, maar dat brede scholen overal in Nederland te vinden zijn: in alle provincies, in grote en kleine steden en op het platteland, in achterstands- én nieuwbouwwijken. In maar liefst 88% van de gemeenten staat al een brede school. Omdat de doelstelling van het kabinet voor het realiseren van 1200 brede basisscholen in 2011 al in 2009

is gehaald, ondersteunen wij gemeenten nu om te komen tot 1500 brede scholen voor primair onderwijs.

In het voortgezet onderwijs is de brede school ook niet meer weg te denken. Daar treffen we brede scholen aan onder grote en kleine scholen en in alle schooltypen, van vmbo tot gymnasium. Eenderde van de vo-locaties beschouwt zichzelf als brede school en opereert ook als zodanig. Daarom stellen wij vast dat de brede school de afgelopen jaren definitief voet aan de grond heeft gekregen in het voortgezet onderwijs.

De ontwikkeling van brede scholen wordt door verschillende motieven ingegeven. Aanvankelijk is deze samenwerking vooral op gang gekomen in achterstandswijken in de grote steden. Juist omdat een breed aanbod aan voorzieningen voor kinderen die extra zorg nodig hebben veel kansen biedt. Maar daarin is verandering gekomen. Talentontwikkeling voor alle leerlingen is nu de drijfveer.

Hebben we met de ontwikkeling van de brede scholen nu een stadium bereikt waarin we ook het beste onderwijs bieden? Wij denken dat we op dit punt nog veel meer kunnen bereiken als we ook inhoudelijk de handen steviger ineen slaan. Want juist dat samenwerken aan een geïntegreerd programma om kinderen en jongeren maximale talentontwikkeling te bieden, staat nog in de kinderschoenen. Maar het is wél een belangrijke toekomstambitie van veel brede scholen in zowel primair als

Sharon A. M. Dijkma
STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

voortgezet onderwijs. En dat is juist ook ónze ambitie: brede scholen die werken vanuit de inhoud – één doorlopende leerlijn, één pedagogische visie en één geïntegreerd binnen- en buitenschools curriculum.

Het enthousiasme en de bevoegenheid die samenhangen met de brede school ontwikkeling spreekt voor ons ook weer uit dit jaarbericht. Wij zullen de komende jaren ons best doen om u hierin te ondersteunen.

Marja van Bijsterveldt
STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

INLEIDING

In de jaarberichten brede school rapporteert Oberon in opdracht van het ministerie van OCW over brede scholen in Nederland¹. Vanaf 2001 monitoren en beschrijven we de ontwikkeling van brede scholen. In het nu voor u liggende jaarbericht 2009 presenteren we, op basis van gegevens die we bij gemeenten, schoolbesturen en brede scholen hebben verzameld, een actueel beeld van de brede school in het primair- en voortgezet onderwijs.

1 In 2001, 2002, 2003 en 2005 verschenen jaarberichten over de brede school in het primair onderwijs. In 2003 en 2005 rapporteerden we over de brede school in het voortgezet onderwijs. Vanaf 2007 zijn alle gegevens opgenomen in één jaarbericht over brede scholen in het primair – en voortgezet onderwijs.

Definitie

Sinds de eerste brede scholen rond 1995 van start gingen, zijn er honderden brede scholen in het po en vo bijgekomen in Nederland. Die brede scholen ontwikkelen zich op hun eigen manier en hebben hun eigen 'gezicht'. Scholen, instellingen en gemeenten bepalen gezamenlijk hoe hun brede scholen er uit zien. Niettemin blijkt dat een paar kenmerken steeds terugkeren:

- Verbreding van functie en doelstellingen;
- Verbreding van organisatie(s);
- Verbreding van het aanbod;
- Verbreding van de doelgroep.

Op basis van onderzoeksresultaten, literatuur en overleg met experts hebben we de volgende beknopte beschrijving opgesteld:

Er is sprake van brede school wanneer een school een bredere maatschappelijke functie heeft dan die van onderwijsgever alleen, daarbij structureel samenwerkt met instellingen voor welzijn, zorg, kinderopvang, sport en/of cultuur en samen met die voorzieningen zorg draagt voor een substantiële uitbreiding van het aanbod.

De uitbreiding van het aanbod wordt gerealiseerd door het onderwijsaanbod te combineren met activiteiten op het gebied van kunst en cultuur, sport en bewegen, zorg, welzijn, veiligheid, burgerschap, techniek en multimedia en/of educatie. In het primair onderwijs dient de samenwerking verder te gaan dan de wettelijk verplichte afspraken tussen onderwijs en kinderopvang. Verder geldt dat de scholen zichzelf als brede school dienen te beschouwen. Verbreding van de doelgroep is geen criterium: leerlingen staan centraal, extra activiteiten voor ouders of wijkbewoners zijn denkbaar maar niet vereist. Ook huisvesting hanteren we niet als criterium: een multifunctionele accommoda-

tie is niet per definitie een brede school en omgekeerd kan een brede school ook heel goed opereren vanuit bestaande 'stand alone' gebouwen.

Werkwijze

Gemeenten

De dataverzameling bij gemeenten heeft net als voorgaande jaren in twee ronden plaatsgevonden. In de eerste ronde (begin 2009) is per fax of telefonisch bij alle gemeenten in Nederland nagegaan of er brede scholen zijn of worden ontwikkeld. In de tweede ronde (april en mei 2009) hebben we gemeenten met brede scholen nogmaals benaderd met een digitale vragenlijst. Bij gemeenten die de digitale vragenlijst niet hebben ingevuld, is telefonisch een verkorte vragenlijst afgenomen.

Brede scholen in het primair onderwijs

Ook de dataverzameling bij brede scholen in het primair onderwijs verliep in twee delen. In het najaar van 2008 hebben we alle schoolbesturen een lijst met hun scholen gestuurd met de vraag daarop aan te geven welke van die scholen brede school zijn of onderdeel uitmaken van een brede school. Vervolgens hebben we begin 2009 de contactpersonen van die brede scholen benaderd met een digitale vragenlijst. Bij brede scholen die de digitale vragenlijst niet hebben ingevuld, is telefonisch een verkorte vragenlijst afgenomen.

Brede scholen in het voortgezet onderwijs

De dataverzameling in het voortgezet onderwijs heeft, net als bij gemeenten en primair onderwijs, in twee ronden plaatsgevonden. In november 2008 zijn alle vo-scholen (op locatieniveau) in Nederland benaderd voor een eerste screening. Hierbij was de centrale vraag of de school een 'brede school' is. Zij kregen hierbij de definitie van de brede school (zoals hierboven beschreven) voorgelegd. In de tweede ronde zijn alle vo-scholen die op basis van de eerste

screening als 'brede school' kunnen worden aangemerkt, benaderd met een digitale vragenlijst. Bij brede scholen die de digitale vragenlijst niet hebben ingevuld, is een verkorte telefonische vragenlijst afgenomen.

Respons

Gemeenten

Voor de eerste dataverzamelingsronde onder gemeenten zijn alle 441 gemeenten benaderd én bereikt: de respons in deze ronde bedroeg 100%. Deze 388 (88%) gemeenten geven aan dat ze één of meer brede scholen hebben. Deze 388 gemeenten hebben we in de tweede ronde opnieuw benaderd. 176 van hen vulden een digitale vragenlijst in en 92 werkten mee aan een telefonische verkorte versie van de vragenlijst. Op die manier zijn uiteindelijk bij 268 gemeenten gegevens verzameld. De totale

respons van de tweede ronde komt daarmee op 69%. Responsanalyse heeft uitgewezen dat de respons representatief is wat betreft provincie, stedelijkheid en gemeentegrootte.

Brede scholen in het primair onderwijs

In het primair onderwijs hebben we eerst alle schoolbesturen met po-scholen benaderd. Dit zijn 1184 besturen met 7059 scholen onder hun beheer. Van die schoolbesturen hebben 556 (47%) aangegeven welke van hun scholen brede school zijn. Deze schoolbesturen hebben gezamenlijk 3590 scholen onder hun hoede, dat is 51% van het totaal aantal scholen voor primair onderwijs. Dat betekent dus dat we van de helft van de po-scholen weten of ze een brede school zijn of daar deel van uitmaken. Volgens de besturen is dat voor 855 (24%) het geval. Een aantal van deze 855 scholen vormen samen met één of meer andere po-scholen een

brede school. In totaal gaat het om 751 brede scholen (waar dus 855 po-scholen bij betrokken zijn). De contactpersonen van de 751 brede scholen zijn vervolgens benaderd met een digitale vragenlijst. Deze vragenlijst werd ingevuld door 282 brede school coördinatoren. Daarmee is er in de tweede ronde een respons van 38% bereikt. Responsanalyse heeft uitgewezen dat de respons representatief is wat betreft provincie, met Noord-Brabant als uitzondering (daar hebben relatief minder brede scholen de vragenlijst ingevuld). Wanneer we naar stedelijkheid kijken, valt op dat brede scholen in middelgrote gemeenten (20-50.000 inwoners) ondervertegenwoordigd zijn en brede scholen uit grote gemeenten (150-250.000 inwoners) oververtegenwoordigd. Op die gebieden is het beeld dat geschetst wordt in hoofdstuk 1 en 2 van dit jaarbericht niet helemaal representatief voor alle brede scholen in het po. Wel komt de verdeling over de verschillende wijken overeen met het landelijke beeld.

Brede scholen in het voortgezet onderwijs

Voor de eerste screening zijn alle 1267 vo-scholen in Nederland benaderd (locatieniveau). 632 scholen werkten mee aan deze screening (50% respons). Van de 632 locaties die hebben deelgenomen aan de screening voldoen er 306 aan de criteria van de brede school: er is sprake van verbreding van functie, aanbod en organisatie. Responsanalyse heeft uitgewezen dat de respons op de screening representatief is naar schoolsoort, schoolgrootte, stedelijkheid en provincie.

De locaties die voldoen aan de criteria van de brede school zijn benaderd voor het verdiepingsdeel van het onderzoek. Hiervan hebben er in totaal 147 gerespondeerd (48%). 119 van hen hebben een digitale vragenlijst ingevuld en 28 scholen werkten mee aan een verkorte telefonische vragenlijst. Ook hier is de respons representatief wat betreft schoolsoort, schoolgrootte, stedelijkheid en provincie.

Leeswijzer

We openen met de trends. Daarin zetten we de meest opvallende resultaten uit dit jaarbericht voor u op een rij. We vergelijken de stand van zaken in 2009 met die van eerdere jaren en geven aan welke ontwikkelingen het meest in het oog springen. In hoofdstuk 1 presenteren we de belangrijkste cijfermatige gegevens. Hoe veel brede scholen zijn er, waar staan ze en hoe zien ze er uit? We vervolgen met drie inhoudelijke hoofdstukken over de ontwikkelingen in het primair onderwijs (hoofdstuk 2), het voortgezet onderwijs (hoofdstuk 3) en gemeenten (hoofdstuk 4). We beschrijven telkens de inhoud, het proces, de opbrengsten, de successen en knelpunten en het toekomstperspectief. We sluiten het jaarbericht af met een slotbeschouwing waarin we de ontwikkeling van brede scholen in een breder perspectief bezien.

TRENDS

**Hoe staat de brede school er in Nederland voor in 2009?
Welke zaken springen het meest in het oog? Wat is er
veranderd ten opzichte van voorgaande jaren?**

TREND

1

Aantal brede scholen stijgt verder

De brede school is niet meer weg te denken uit de Nederlandse samenleving. Inmiddels staan er brede scholen in negen van de tien gemeenten (88%) en zien we het aantal brede scholen verder stijgen, zij het wat minder hard dan voorheen. Op dit moment komen er jaarlijks zo'n 100 brede scholen bij in het primair onderwijs en zo'n 30 in het voortgezet onderwijs.

In 2009 telt Nederland 1200 brede scholen in het primair onderwijs en ruim 400 in het voortgezet onderwijs. Dat betekent dat éénderde van alle locaties voor voortgezet onderwijs als brede school opereert. In het primair onderwijs gaat het om een kwart van alle basisscholen. Omdat daar soms meerdere scholen samen één brede school vormen, ligt het totaal aantal betrokken scholen in het primair onderwijs hoger dan de genoemde 1200, namelijk op 1700.

TREND

2

Brede scholen staan overal

De brede school is al lang geen randstedelijk fenomeen meer. In de beginjaren troffen we brede scholen vooral aan in achterstandswijken van grote steden. Maar tegenwoordig zijn brede scholen overal in Nederland te vinden: in alle provincies, in grote en kleine steden en op het platteland, in achterstands- én nieuwbouwwijken. In het voortgezet onderwijs treffen we brede scholen aan onder grote en kleine scholen en in alle schooltypen, van vmbo tot gymnasium. Sinds 2007 zijn er vooral veel brede scholen bijgekomen in nieuwbouwwijken en sociaal-economisch sterke wijken. De komende jaren verwachten we de groei vooral in dorpskernen. De helft van de nog te realiseren brede scholen in het primair onderwijs is daar gepland.

3
TREND

Talentontwikkeling is het nieuwe leidmotief

De ontwikkeling van brede scholen wordt door verschillende motieven ingegeven. Dat is terug te zien in de mix van profielen waarmee brede scholen hun imago vormgeven. Het *kansenprofiel* heeft lang op nummer één gestaan. Het ging in de beginjaren van de brede school vooral om het terugdringen van onderwijsachterstanden. Maar daarin is verandering gekomen. Tweederde van de huidige brede scholen opereert in de eerste plaats vanuit een *verrijkingsprofiel*. Talentontwikkeling voor alle leerlingen is het motief. Daartoe wordt een gevarieerd programma van activiteiten en verdiepingsmogelijkheden op diverse gebieden aangeboden. Sport en cultuur zijn daarbij dominant en winnen steeds meer terrein. Daarnaast is het *wijkprofiel* in opkomst. Ruim de helft van de brede scholen herkent zich in dat profiel. Zowel in nieuwbouw- als in achterstandswijken zien we dat brede scholen het hart van de wijk willen zijn. Een toenemend aantal brede scholen voegt ook het *opvangprofiel* aan haar werkwijze toe. Deze brede scholen willen een sluitend dagarrangement van onderwijs en opvang bieden voor kinderen van werkende ouders.

4
TREND

Het activiteitenprogramma is uitgebreid

Het programma van brede scholen is uitgebreid en heeft aan diversiteit gewonnen. Het aantal activiteiten voor leerlingen is de afgelopen jaren flink gestegen. Het programma is zeer gevarieerd, met aanbod op het gebied van sport & bewegen, kunst & cultuur, educatie, zorg, techniek, multimedia en diverse vormen van voorschoolse-, tussenschoolse en naschoolse opvang. Elk van deze disciplines biedt weer een scala aan activiteiten, denk bijvoorbeeld aan clinics van sportverenigingen, musicalproducties, exposities, huiswerkbegeleiding, natuurtochten, weerbaarheidstrainingen, voedingslessen, websites bouwen en techniekdagen. Deze activiteitenprogramma's staan niet los van het reguliere onderwijs. Driekwart van de brede scholen geeft aan dat er (op onderdelen) een doorgaande lijn is gerealiseerd tussen het binnen- en het buitenschoolse programma.

5

Samenwerking verloopt soepel

De school is de spil van de brede school. De belangrijkste partners zijn de kinderopvang, welzijninstellingen, sportverenigingen, instellingen voor kunst & cultuur en zorgverleners. Brede scholen zijn positief over het verloop van de samenwerking. Op de helft van de brede scholen wordt *face-to-face* samengewerkt. Dat wil zeggen dat de partijen elkaar kennen, expertise uitwisselen, activiteiten op elkaar afstemmen en elkaars ruimten gebruiken. Een groot aantal brede scholen (30% in het voortgezet onderwijs en ruim 40% in het primair onderwijs) gaat nog een stap verder en werkt *hand-in-hand*: in onderlinge synergie komen de disciplines gezamenlijk tot een samenhangend aanbod. De overtreffende trap daarvan, *cheek-to-cheek* samenwerking, waarbij partijen opgaan in één organisatie, komt in de praktijk maar weinig voor. De gemeente is voor brede scholen een belangrijke partner. Onmisbaar als het gaat om het meefinancieren en randvoorwaarden creëren. Maar daarnaast zien brede scholen voor de gemeente ook een coördinerende rol weggelegd ten aanzien van het bijebrengen van organisaties, zorgen voor afstemming en stroomlijnen van initiatieven.

6

Te weinig personeel

De meerderheid van de brede scholen geeft aan dat ze te weinig personeel en budget hebben om de brede school draaiende te houden. Samenwerken kost tijd. Scholen en instellingen moeten elkaar zien te vinden, in onderling overleg een visie ontwikkelen, het programma opzetten, de voortgang volgen en bijsturen. Dat vraagt om coördinatie, maar die is lang niet overal voorhanden. Tweederde van de brede scholen moet het zonder coördinator doen en als er wel een coördinator is, zijn daar maar weinig uren voor beschikbaar. Ook op gemeentelijk niveau is er in minder dan de helft van de gevallen een coördinator aangesteld. Op de werkvloer laat de personele capaciteit eveneens te wensen over. Al met al constateren brede scholen dat er te weinig mensen en uren zijn om het beoogde programma goed uit te kunnen voeren. De komst van combinatiefunctionarissen lijkt hierin snel verandering te brengen. Op veel brede scholen zijn inmiddels combinatiefuncties ingericht op het snijvlak van onderwijs en sport of cultuur.

7

TREND

Huisvesting onder één dak heeft de voorkeur

Brede scholen en gemeenten geven de voorkeur aan een multifunctionele accommodatie waarin meerdere disciplines onder één dak zijn gehuisvest. In werkelijkheid zit slechts de helft van de brede scholen in zo'n multifunctionele accommodatie. In het primair onderwijs betreft dat veelal nieuwbouw of een bestaand gebouw dat met een verbouwing of aanbouw is aangepast aan de eisen van brede school. In het voortgezet onderwijs is het aantal nieuwe accommodaties nog zeer beperkt. Daar opereert men meestal vanuit een bestaand schoolgebouw. Ruimtegebrek is niet het probleem, de meeste brede vorscholen beschikken over voldoende vierkante meters. Maar bijna de helft vindt wel dat de huidige gebouwen qua inrichting en indeling ongeschikt zijn om de brede school programmering behoorlijk te kunnen vormgeven.

8

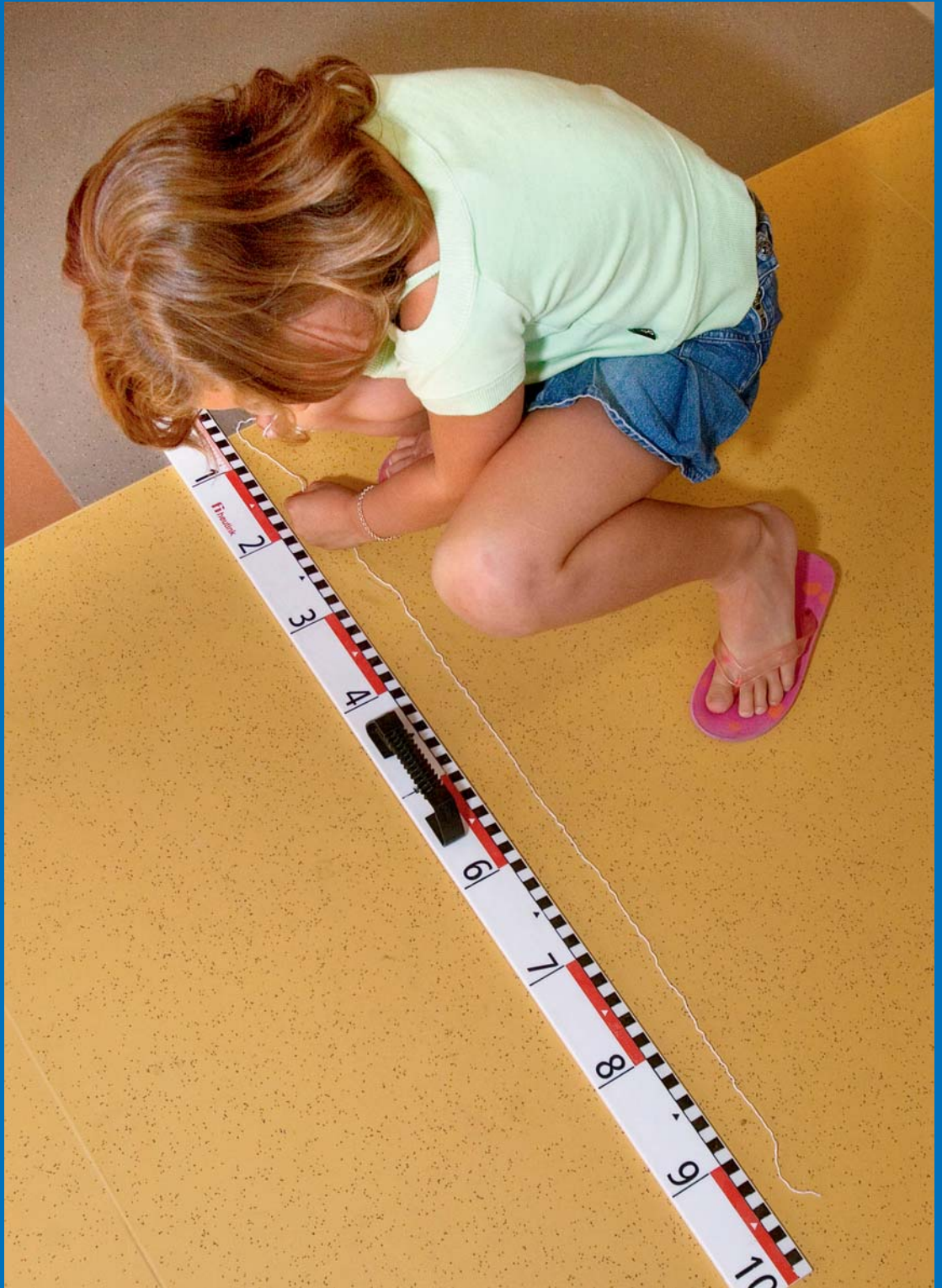
TREND

Rendement nog nauwelijks aangetoond

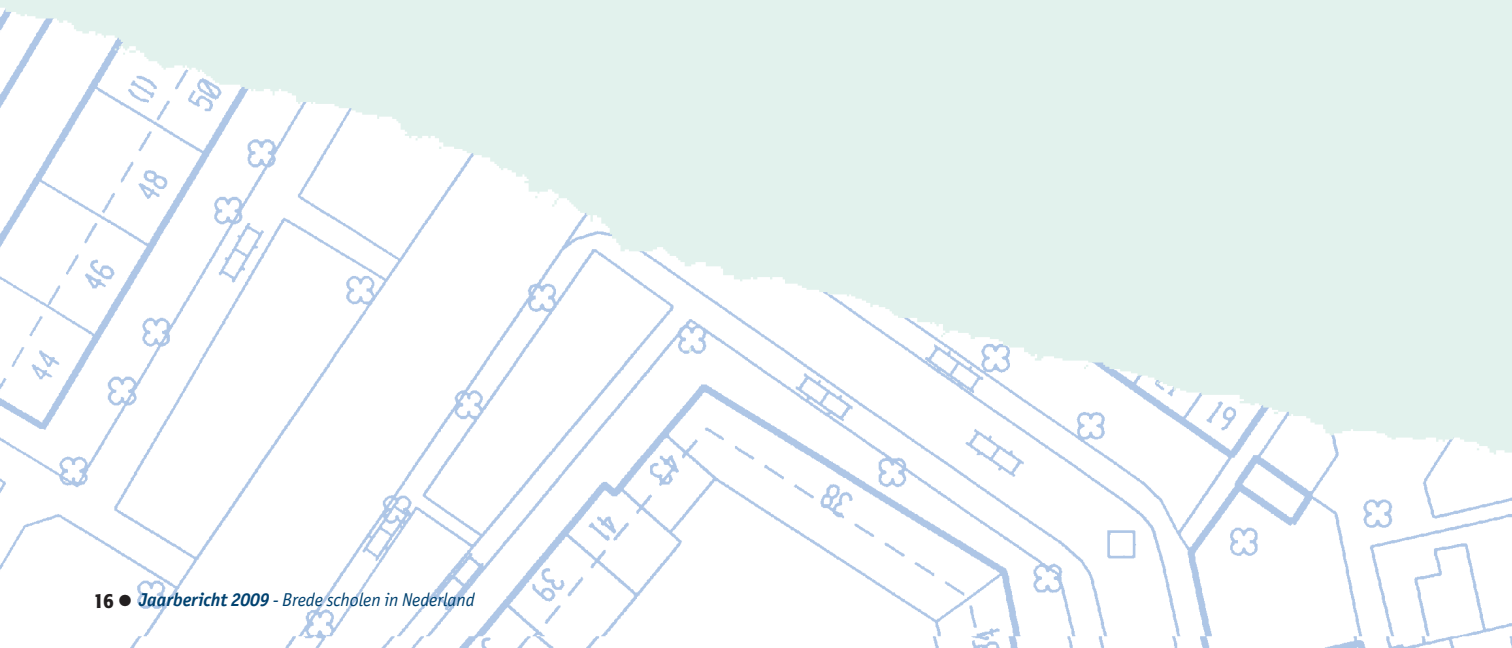
Brede scholen zelf en ook gemeenten zijn ervan overtuigd dat de brede school werkt. Zij zien resultaten van brede scholen bij kinderen, ouders en op wijkniveau maar kunnen dat niet altijd met cijfers onderbouwen. De helft van de brede scholen voert zelf evaluaties uit en een kwart van de gemeenten doet dat op schooloverstijgend niveau. Maar het gros van die evaluaties is gericht op het proces. Het rendement van brede scholen in termen van bijvoorbeeld leerprestaties, sociale vaardigheden of ontwikkelingskansen van kinderen is nog nauwelijks in beeld gebracht.

Aan de proceskant melden brede scholen dat de samenwerking tussen scholen en instellingen is versterkt, dat het activiteiten aanbod is uitgebreid en dat kinderen vaker in aanraking komen met kunst en sport. De komende periode verwachten ze onder andere de doorgaande lijn en de zorg voor leerlingen verder te versterken. Brede scholen zijn redelijk tevreden over waar ze nu staan. De meerderheid is naar eigen zeggen goed op weg, een klein deel ziet zichzelf als koploper in Nederland.

1 DE CIJFERS

De Cijfers

Hoeveel brede scholen zijn er in Nederland? In welke gemeenten en wijken zijn ze te vinden? En hoe zijn ze gehuisvest?

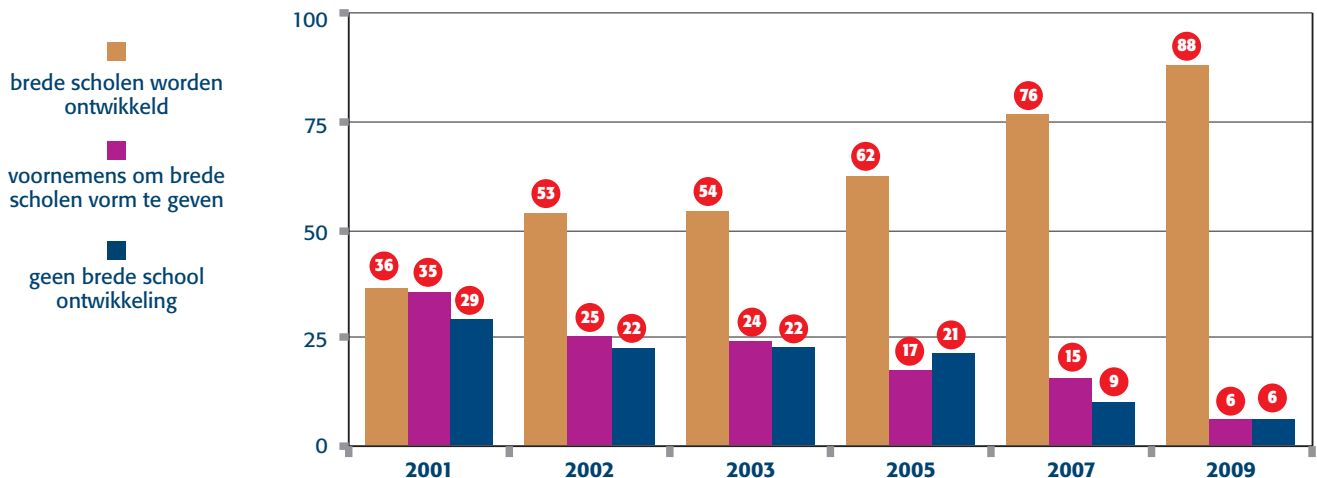
Brede scholen in 9 van de 10 gemeenten

In het overgrote deel van de gemeenten wordt gewerkt aan de ontwikkeling van brede scholen. In de afgelopen jaren steeg het percentage al tot 76% in 2007, nu zijn er zelfs brede scholen in 88% van de gemeenten. Dat betekent dat er in 387 van de 441 gemeenten brede scholen zijn of worden ontwikkeld. Zes procent van de gemeenten heeft voornemens om brede scholen te ontwikkelen en eveneens zes procent ziet niks in het concept.

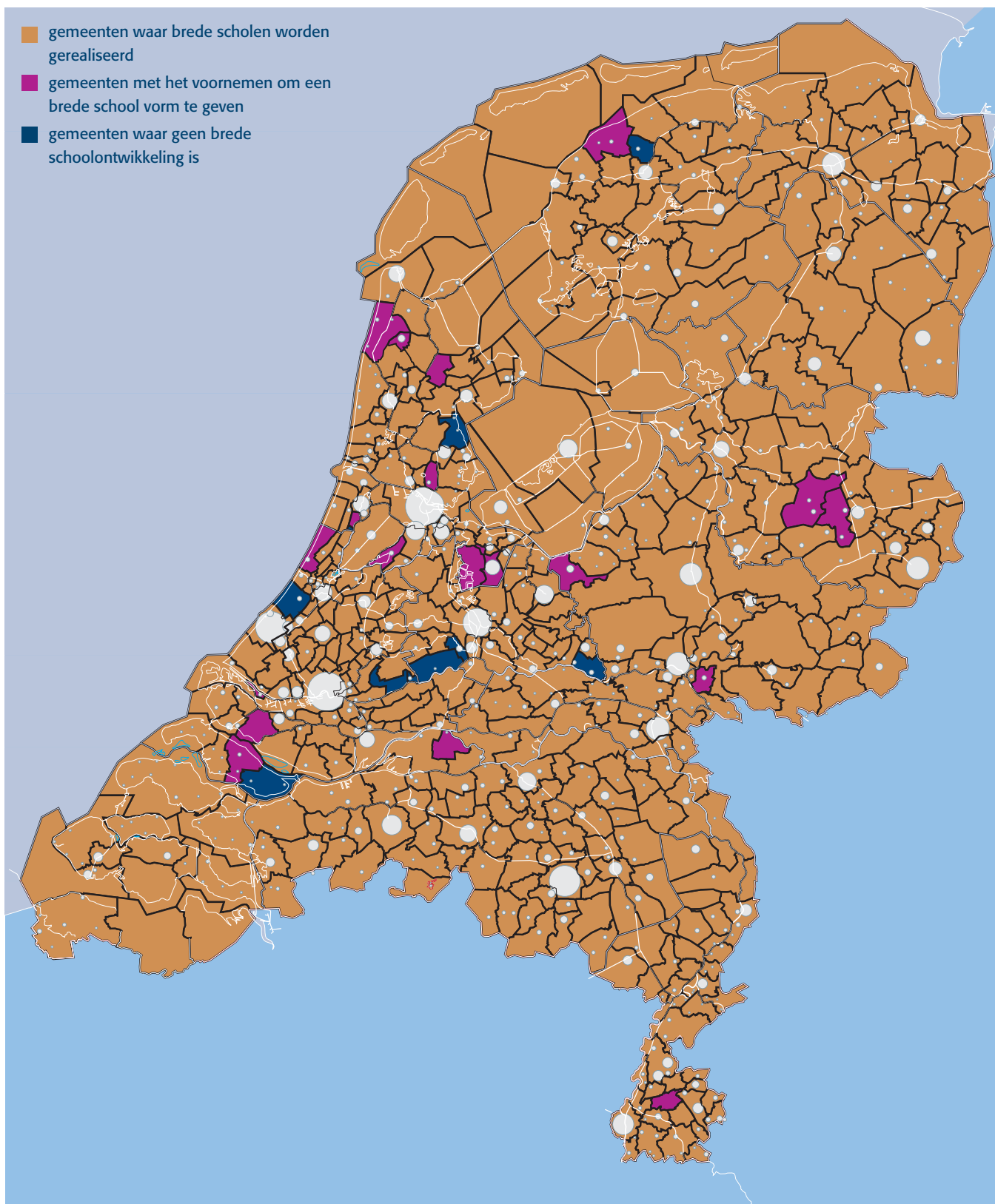
Brede scholen overal in Nederland

Met een zo hoog percentage gemeenten die aan brede scholen werken, is het niet verwonderlijk dat brede scholen overal in Nederland te vinden zijn. In alle provincies, in vrijwel alle grote, middelgrote en kleinere steden en als het gaat om brede scholen in het primair onderwijs ook in het overgrote deel van de dorpen (80%). De groei in het aantal gemeenten met brede scholen sinds 2007 komt vooral op het conto van de plattelandsgemeenten. Er zijn dan ook opvallend veel gemeenten in meer landelijke provincies als Drenthe, Zeeland en Limburg die aan brede scholen in het primair onderwijs werken. Mogelijk heeft dit te maken met de kansen die de brede school biedt om voorzieningen in kleine gemeenten te behouden. In de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Overijssel zijn er relatief iets meer gemeenten die nog geen brede scholen hebben, maar ook in deze provincies heeft ruim driekwart van de gemeenten inmiddels één of meer brede scholen. In het voortgezet onderwijs zijn brede scholen evenwichtig verdeeld over alle provincies, over stad en platteland, over alle schooltypes en grote en kleine scholen.

Figuur 1.1 Brede schoolontwikkeling in Nederlandse gemeenten, in procenten (n=441)

Figuur 1.2 Gemeenten met brede scholen

Figuur 1.3 Gemeentegrootte en ontwikkeling van brede scholen (n=441)

Inwonertal	Stand van zaken 2009
100.000+	Alle grote gemeenten (n=25) werken, soms al vanaf de jaren 90, aan brede school ontwikkeling.
50.000-100.000	Bijna alle (98%) middelgrote gemeenten (n=43) werken aan de brede school
20.000-50.000	Ook in het grootste deel (92%) van de kleinere gemeenten (n=190) staan of ontstaan brede scholen
Minder dan 20.000	80% van de plattelandsgemeenten (n=183) heeft of ontwikkelt brede scholen.

Aantal brede scholen in het primair onderwijs blijft stijgen

In 2007 gaven de gemeenten aan dat ze in 2010 zo'n 1200 brede scholen in het primair onderwijs gerealiseerd wilden hebben. Nu, in 2009, is dat aantal al bereikt: gemeenten geven op dit moment aan dat er ruim 1200 brede scholen gerealiseerd zijn. Daarnaast zijn er momenteel

500 brede scholen in voorbereiding voor het primair onderwijs. Het tempo van de groei neemt af: tussen 2005 en 2007 kwamen er zo'n 200 brede scholen per jaar bij, tussen 2007 en 2009 zijn dat er ongeveer 100 per jaar.

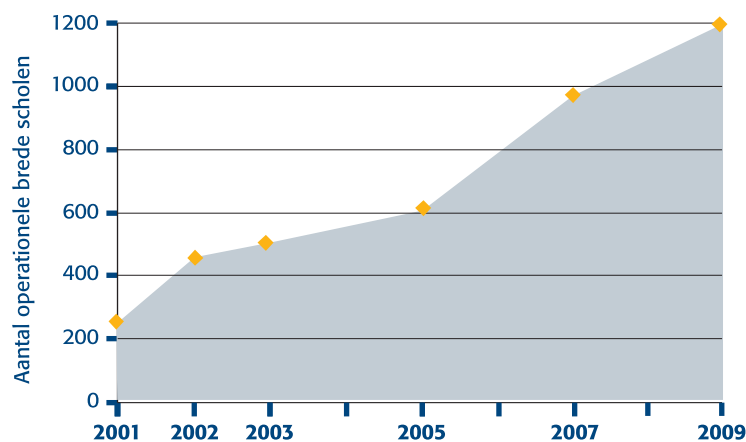
Kwart van de basisscholen maakt onderdeel uit van een brede school

Het aantal basisscholen dat deel uitmaakt van een brede school ligt hoger dan het aantal brede scholen, omdat in een aantal gevallen meerdere basisscholen deel uitmaken van één brede school verband. We hebben dat cijfer geverifieerd via de schoolbesturen. De schoolbesturen geven aan dat 24% van hun scholen een brede school is of daar onderdeel van uitmaakt. Dat betekent dat er landelijk op een totaal van ruim 7000 scholen voor primair onderwijs zo'n 1700 scholen bij een brede school betrokken zijn.

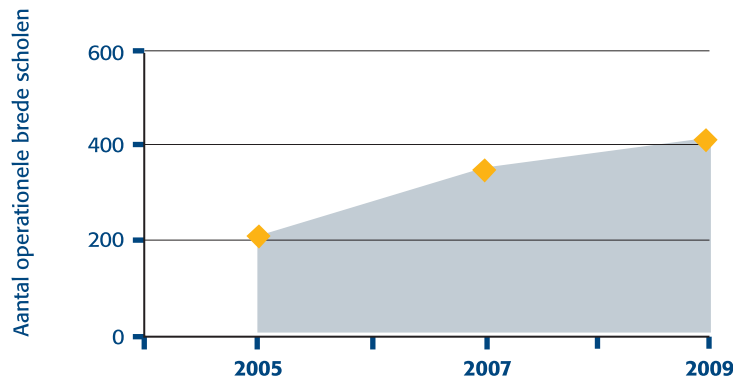
Groei van het aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs

Van alle 1267 vo-scholen in Nederland kan 33% als brede school worden aangemerkt. Dat wil zeggen dat zij voldoen aan de drie bindende criteria voor de brede school, namelijk verbreding van functie, aanbod en organisatie

Figuur 1.4 Aantal brede scholen in het primair onderwijs volgens gemeenten (n=387)

Figuur 1.5 Aantal operationele brede scholen in het voortgezet onderwijs (n=623)

én dat zij zelf vinden dat ze een brede school (in ontwikkeling) zijn. Naar schatting zijn er daarmee in totaal ruim 400 brede vo-scholen in Nederland. De stijging in het aantal brede scholen zet zich voort, maar is minder sterk dan in voorgaande jaren. Tussen 2005 en 2007 nam het aantal brede vo-scholen met ongeveer 70 per jaar toe. Tussen 2007 en 2009 kwamen er jaarlijks zo'n 30 brede vo-scholen bij.

sterke wijken staat nog een redelijk aantal brede scholen in de planning. In achterstandswijken en herstructureringswijken zullen er naar verwachting niet veel brede scholen meer bijkomen; met name achterstandswijken zijn al voor een groot deel voorzien van brede scholen.

Toename in sociaal-economisch sterke wijken

In 2007 stond nog de helft van de brede scholen in een achterstandswijk. Op dit moment geldt dat nog maar voor een derde. Het percentage brede scholen in dorpskernen bleef ten opzichte van 2007 vrijwel gelijk. Er zijn verhoudingsgewijs vooral brede scholen bijkomen in sociaal-economisch sterke wijken, in herstructureringswijken en in nieuwbouwwijken.

Figuur 1.6 Waar zijn brede scholen in het primair onderwijs te vinden volgens gemeenten (n=268)²

	% Operationele brede scholen	% brede scholen in voorbereiding
In achterstandswijken	34	10
In sociaal-economisch sterke wijken	16	16
In herstructureringswijken	12	7
In nieuwbouwwijken	11	19
In dorpskernen	26	48
Totaal	100	100

Nieuwe brede scholen verwacht in dorpskernen

De grootste groei voor de komende periode wordt verwacht in dorpskernen: de helft van de nog te realiseren brede scholen is daar gepland. Ook in nieuwbouwwijken en sociaal-economisch

² In de analyse hebben 4.10tsingen gemaakt naar het type wijk waarin de brede school staat. Wanneer hier relevante verschillen uitkomen, wordt dat in de tekst gemeld.

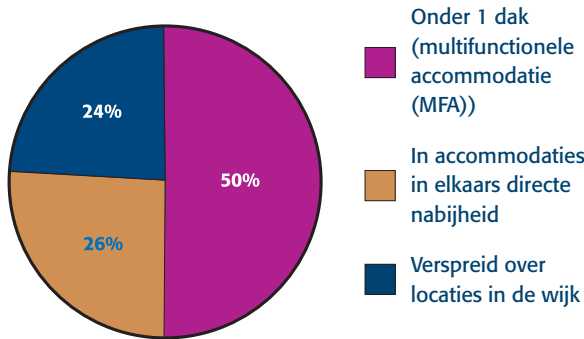
De helft opereert vanuit een multifunctionele accommodatie

De helft van de brede scholen in het primair onderwijs is dus gehuisvest onder één dak. De andere helft maakt gebruik van meerdere gebouwen, een kwart doet dat in accommodaties in elkaars directe nabijheid en eveneens een kwart gebruikt locaties verspreid over de wijk. Er is iets vaker sprake van nieuwbouw (37%) en verbouwing (17%) dan in 2007. De verschillen in huisvesting tussen brede scholen in verschillende typen wijken zijn groot. In nieuwbouwwijken zitten véél meer brede scholen in multifunctio-

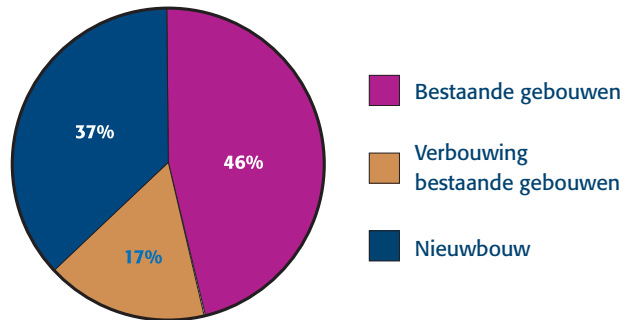
nele accommodaties (63%) dan in achters-tandswijken (24%).

Van de brede scholen in het voortgezet onderwijs zit ruim de helft onder één dak in een multifunctionele accommodatie. Dat is in de meeste gevallen (79%) een bestaand schoolgebouw dat multifunctioneel wordt gebruikt. De overige brede vo-scholen zitten in een verbouwd of een nieuw gebouw.

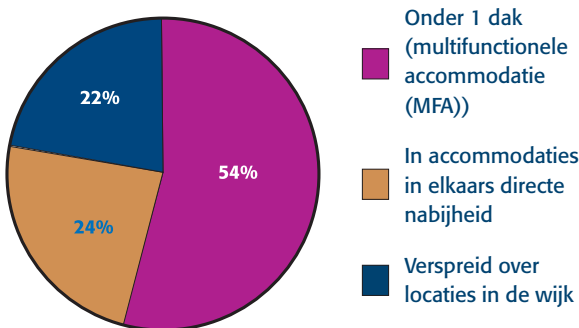
Figuur 1.7 Wijze van huisvesting van brede scholen in het primair onderwijs volgens gemeenten (n=219)

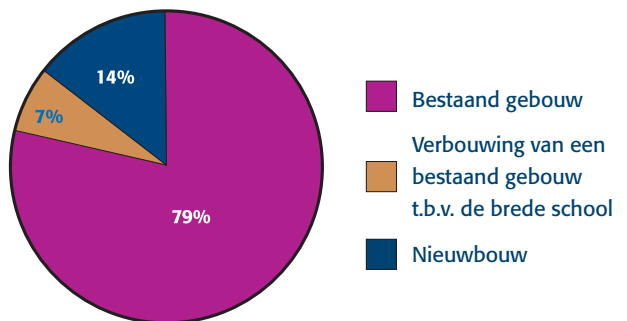
Figuur 1.8 Aard van de locatie van brede scholen in het primair onderwijs volgens gemeenten (n=221)

Figuur 1.9 Wijze van huisvesting van brede scholen in het voortgezet onderwijs (n=123)

Figuur 1.10 Aard van de locatie van brede scholen in het voortgezet onderwijs (n=122)

2 DE BREDE SCHOOL IN HET PRIMAIR ONDERWIJS

Inhoud

Waarom is men met de brede school begonnen? Welke doelen zijn er geformuleerd? Welke profielen zijn populair en hoe ziet het activiteitenprogramma er uit?

Aanleiding: optimale ontwikkelingskansen

Kinderen optimale ontwikkelingskansen bieden: dat is de belangrijkste aanleiding om brede scholen in het primair onderwijs op te zetten. Bijna driekwart van de brede scholen noemt dit als één van de aanleidingen. Daarnaast willen steeds meer brede scholen inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen en de veranderende rol van de school in de samenleving. Bijna twee derde noemt dit als aanleiding (in 2007 was dat de helft van de brede scholen).

Figuur 2.1 Aanleidingen om een brede school te ontwikkelen voor brede scholen in het po (n=179)

	(%)
Optimale ontwikkelingskansen voor kinderen	71
Maatschappelijke ontwikkelingen/veranderende rol van de school in de samenleving	65
Ontwikkelen van nieuwe huisvesting	34
Professionals meer laten samenwerken	32
Initiatieven van derden (bijvoorbeeld de gemeente)	32
Op initiatief van de gemeentelijke politiek	26
Aansluiten bij de belevingswereld van kinderen	21
De concurrentiepositie van de school en andere organisaties versterken	18
Andere onderwijsinnovaties	9
Op verzoek van ouders	3
Iets anders	10

Doelen: betreffen in de eerste plaats kinderen

“De partijen moeten kijken naar hun eigen winst en de winst bij de andere partij. Je moet duidelijk voor ogen hebben wat je komt halen en brengen. Hiervoor moeten je doelen scherp gesteld zijn.”

De brede scholen hebben verschillende doelstellingen geformuleerd. Deze gaan zowel over het proces, als over de verwachte resultaten. We onderscheiden doelen voor kinderen, ouders, de wijk en de organisaties die betrokken zijn bij de brede school. Als we die categorieën samen nemen worden de volgende doelen het meeste genoemd:

Doelen top 5

1. Ontwikkelingskansen bieden aan kinderen
2. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
3. Uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod voor kinderen
4. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
5. Sociale cohesie/veiligheid in de wijk versterken

De doelen in deze top 5 hebben betrekking op kinderen, het aanbod, de instellingen en de wijk. Opvallend is dat doelstellingen voor ouders in deze lijst niet voorkomen.

Doelen voor kinderen

Kinderen ontwikkelingskansen bieden, daar draait het om in brede scholen. Dat kan onder andere door uitbreiding of verbetering van het activiteitenaanbod, bijvoorbeeld door kinderen meer te laten sporten en bewegen, meer in aanraking te brengen met kunst en cultuur en door te werken aan sociale vaardigheden.

Top 5 doelen voor kinderen (n=172)

1. Ontwikkelingskansen bieden
2. Uitbreiding/verbetering activiteiten aanbod
3. Kinderen meer laten sporten en bewegen
4. Kinderen meer in aanraking brengen met kunst en cultuur
5. De sociale vaardigheden van kinderen verbeteren

Er zijn verschillen zichtbaar tussen brede scholen in verschillende type wijken. In nieuwbouwwijken en sociaal-economisch sterke wijken staat het bieden van ontwikkelingskansen lager in de top vijf dan in herstructureeringswijken en achterstandswijken. Ook het verbeteren van sociale vaardigheden en het meer laten sporten en bewegen wordt vaker genoemd door brede scholen in achterstandswijken dan door scholen in sociaal-economisch sterke wijken.

●
“Kinderen een harmonieuze ononderbroken ontwikkelingslijn bieden”
●

Doelen voor ouders

De meeste brede scholen hebben naast doelen voor kinderen ook doelen voor ouders opgesteld, maar dit is niet het hoofddoel van de brede school, eerder een nevendoeel. Meestal gaat het om doelen die (indirect) de ontwikkeling van kinderen betreffen, zoals het versterken van de ouderbetrokkenheid en het bieden van opvoedingsondersteuning. Een aantal brede scholen richt zich daarnaast ook rechtstreeks op ouders: op de derde plaats staat het vergemakkelijken van de combinatie van arbeid en zorg voor werkende ouders.

Top 3 doelen voor ouders (n=172)

1. Ouderbetrokkenheid versterken
2. Opvoedingsondersteuning bieden
3. Combinatie arbeid-zorg gemakkelijker maken

Bij de doelen voor ouders zijn verschillen zichtbaar tussen de brede scholen in verschillende type wijken. Zo vinden brede scholen in herstructureeringswijken en achterstandswijken het versterken van ouderbetrokkenheid en het bieden van opvoedingsondersteuning belangrijker dan brede scholen in sociaal-economisch sterke wijken en nieuwbouwwijken. Het tegenovergestelde is te zien bij het vergemakkelijken van de combinatie arbeid-zorg. Dit doel staat bij brede scholen in nieuwbouw- en herstructureeringswijken hoger in de top 5 dan in achterstandswijken.

Doelen voor de wijk

Veel brede scholen richten zich ook op de wijk als geheel, dat wil zeggen op alle wijkbewoners en niet alleen op ouders en kinderen. Het gaat dan vooral om het versterken van de sociale cohesie en de veiligheid in de wijk, en om het bieden van activiteiten en voorzieningen voor de wijkbewoners.

Top 3 doelen voor de wijk (n=172)

1. Sociale cohesie/veiligheid in de wijk versterken
2. Activiteiten/voorzieningen voor wijkbewoners
3. Iets anders, zoals behoud van voorzieningen.

Ook hier is weer verschil te zien tussen brede scholen in verschillende type wijken. Brede scholen in achterstandswijken vinden het versterken van de sociale cohesie en veiligheid in de wijk een belangrijker doel dan scholen in dorpskernen.

●
“De school als laagdrempelige spil in de wijk”
●

Doelen voor instellingen

De instellingen hopen dat de brede school ook een meerwaarde heeft voor de betrokken organisaties. Zij streven vooral naar een doorgaande lijn in het aanbod van de verschillende partners en naar verbeteringen in de samenwerking.

Top 3 doelen voor instellingen (n=172)

1. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
2. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
3. Onderwijs aantrekkelijker maken

achterstandswijken kiezen vaker voor een kansprofiel dan brede scholen in sociaal-economisch sterke wijken. Het wijkprofiel wordt in achterstandswijken én in nieuwbouwwijken vaak gehanteerd.

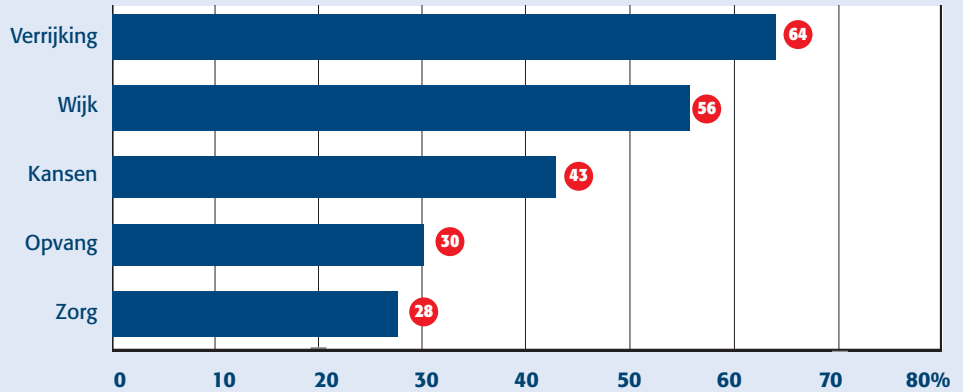
Profiel: verrijking en wijk staan voorop

Brede scholen kleuren hun aanbod anders in dan voorheen. Ten opzichte van 2007 hebben het verrijkingprofiel en het wijkprofiel aan kracht gewonnen. Dat is ten koste gegaan van het kansprofiel dat van de eerste naar de derde positie is gezakt. Brede scholen in

Doelgroep: vooral 4-12 jarigen

Kinderen in de basisschoolleeftijd vormen vanzelfsprekend de belangrijkste doelgroep van brede scholen in het primair onderwijs. Vrijwel alle brede scholen organiseren activiteiten voor deze doelgroep. Een behoorlijk aantal brede scholen organiseert ook activiteiten of opvang voor baby's en peuters, maar verhoudingsgewijs

Figuur 2.2 Profielen van brede scholen in het primair onderwijs (n=270)

Beschrijving van de profielen	
Verrijkingprofiel	De brede school is gericht op talentontwikkeling bij alle leerlingen met een breed aanbod aan sportieve -, sociale - en culturele activiteiten
Wijkprofiel	De brede school is gericht op versterking van de wijk met aanbod voor kinderen, ouders én overige buurtbewoners
Kansenprofiel	De brede school is gericht op het scheppen van kansen en het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden
Opvangprofiel	De brede school is gericht op het bieden van sluitende arrangementen van onderwijs en opvang voor werkende ouders
Zorgprofiel	De brede school is gericht op verbreding en verbetering van de zorg voor kinderen met problemen

zijn dat er minder dan in 2007 (het aandeel is gedaald van 93% naar 71%). Het aandeel brede scholen dat activiteiten voor ouders organiseert is eveneens gedaald (van 74% naar 63%). Ook het aandeel brede scholen met activiteiten voor 12+ tieners (van 42% naar 28%) en wijkbewoners (van 57% naar 36%) daalde sterk sinds 2007. Dat betekent dat zowel de nieuwe generatie brede scholen als vorige lichtingen zich steeds sterker concentreren op het aanbod voor kinderen van vier tot twaalf jaar.

0-4 jarigen

Het aanbod voor baby's en peuters bestaat in de eerste plaats uit opvang. Ruim een derde van de brede scholen biedt educatieve activiteiten in de voorschoolse periode en er is aandacht voor zorg en begeleiding van baby's en peuters. Bewegingsaanbod of kunstzinnige activiteiten staan minder vaak op het programma.

4-12 jarigen

Voor kinderen in de basisschoolleeftijd is onderwijs, logischerwijs, het meest genoemde onderdeel van de brede school. Maar ook sport & bewegen en kunst & cultuur scoren hoog, tien

procent hoger dan in 2007. Op ruim de helft van de brede scholen wordt ook opvang geboden en is er aandacht voor zorg & begeleiding en techniek & multimedia, maar hun aandeel ligt lager dan voorheen. Er zijn verschillen tussen brede scholen in verschillende type wijken: brede scholen uit herstructurerings- en nieuwbouwwijken bieden meer op opvanggericht aanbod aan dan brede scholen in aandachtswijken.

Tieners

Het aanbod voor deze doelgroep is, net als in voorgaande jaren, gering. Als er al activiteiten voor kinderen in de 12+ leeftijd worden georganiseerd, betreft dat meestal sport.

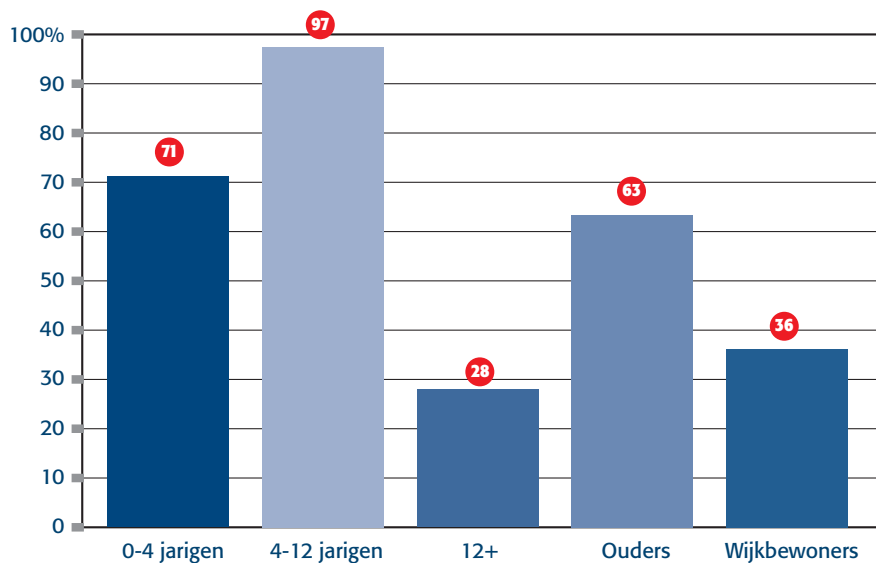
Ouders

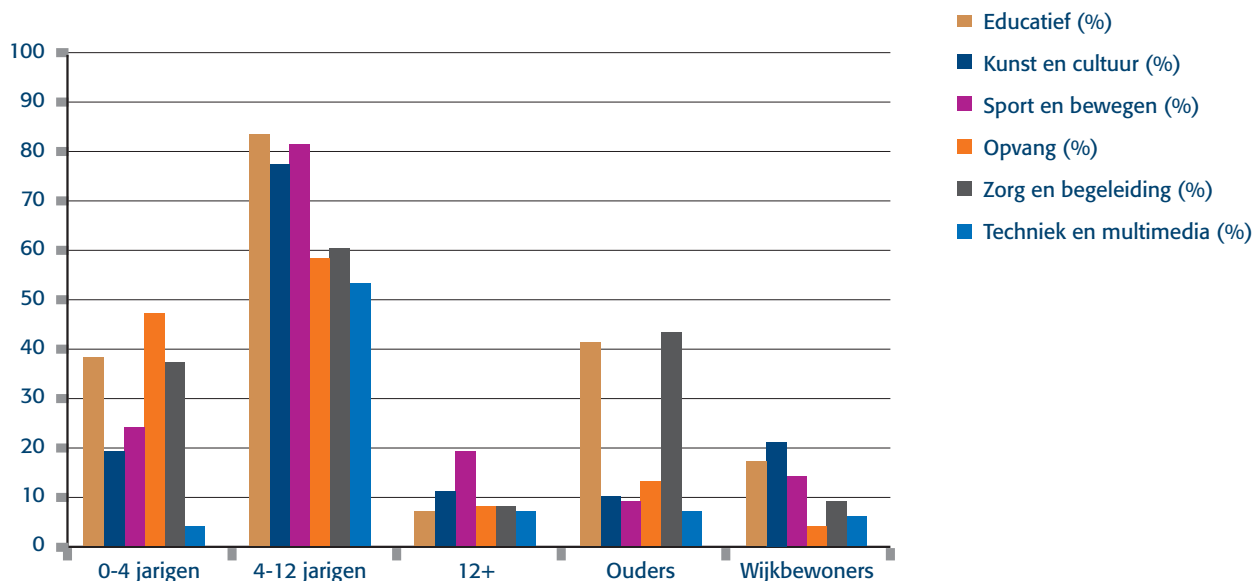
Het aanbod voor ouders is vooral gericht op educatie en zorg, bijvoorbeeld in de vorm van opvoedingsondersteuning. Een beperkt aantal brede scholen organiseert daarnaast ook sportieve en culturele activiteiten voor ouders.

Wijkbewoners

Er zijn relatief weinig brede scholen met aanbod voor wijkbewoners. Het percentage brede

Figuur 2.3 Brede school aanbod naar doelgroep (n=162)

Figuur 2.4 Brede school aanbod naar type activiteit (n=162)

scholen dat culturele en sportieve activiteiten voor wijkbewoners organiseert is sinds 2007 met ruim 10% gedaald. Dat is opvallend gezien de groeiende populariteit van het wijkprofiel. Kennelijk zijn brede scholen wel gericht op de wijk maar komt dat (nog) niet tot uiting in activiteiten voor wijkbewoners.

De helft biedt wekelijkse activiteiten

Voor de belangrijkste doelgroep, kinderen van 4 tot 12 jaar, hebben we uitgebreider naar het aanbod gekeken. We keken niet alleen naar

welke activiteiten worden uitgevoerd, maar ook hoe vaak. Sport en bewegen worden het meest aangeboden. Op ruim de helft van de brede scholen in een wekelijkse frequentie. Ook educatieve activiteiten en zorg & begeleiding kennen vaak een wekelijkse frequentie. Overigens zijn er ook flink wat brede scholen die deze activiteiten hooguit enkele keren per jaar aanbieden. Voor kunst & cultuur is dat op relatief veel brede scholen het geval. Dat geldt ook voor het aanbod op het vlak van techniek en multimedia. Dat heeft in hoge mate een incidenteel karakter.

Figuur 2.5 Frequentie van het aanbod van 4-12 jarigen (n=145)

	Een keer per jaar (%)	Enkele keren per jaar (%)	Maandelijks (%)	Wekelijks (%)	Nvt (%)
Sport en bewegen	2	25	9	57	7
Educatief	3	30	10	47	10
Zorg en begeleiding	5	28	13	39	15
Kunst en cultuur	7	37	15	35	7
Techniek en multimedia	11	29	12	26	23

Voorbeelden van activiteiten

Aan de brede scholen is gevraagd welke activiteiten kenmerkend zijn voor hun aanbod. We geven hieronder per discipline een overzicht van activiteiten die veel worden genoemd.

Sport en bewegen

- Atletiek, teakwondo, skaten, hockey, basketbal, tennis, judo, dans, tai chi, kleutergym, zwemmen, skeelers, streetdance, voetbal, korfbal, turnen, softbal, volleybal
- Sport scoort, Cruijff Courts, dagelijks gebruik playground, straatspeeldag, sporttoernooien
- Samenwerking met sportvereniging, gastlessen van sportverenigingen, clinics
- Beweegteams, bewegingslessen
- Spelen olv volwassenen na schooltijd, sport en spel, spelinstuif, begeleid buitenspel in de wijk

Educatief

- Voorlezen, bibliotheekbezoek, boekenpret, leestassen, leesweekend, klasoverstijgend lezen, maak je eigen boek, taalspeelgroepen, verhalen vertellen
- Bliksemstages (bezoeken van bedrijven waar kinderen een ochtend komen kijken en meehelpen)
- Creatief schrijven, Kinderpersbureau, typecursus, wijkkrant
- Engels (voor kleuters), Spaans
- Gastlessen door externen, extra lessen buiten schooltijd, huiswerkbegeleiding
- Natuur- en milieueducatie, ontdek je natuurtalent, natuurpad in de wijk, natuurtochten, proefjes doen, gezonde voeding

Kunst en cultuur

- Spelen met muziek, musical, blazersklassen, gitaar, djembé, koor, percussie, kleutermuziek, rappen, kinderboek & muziek
- Drama, improvisatietoneel, circus, straattheater, toneel
- Dans, capoeira, jazzballet, kinderdansfestival, streetdance
- Beeldhouwen, tekenen en schilderen, illustreren, keramiek, klei/boetseren, knutselen, graffiti
- Film, een soap maken, fotograferen (met een kunstenaar uit de wijk)
- Een tentoonstelling/expositie maken, beeldentuin maken,
- Mode, lopen op de catwalk, pimp je kleding
- Bezoeken van voorstellingen, tentoonstellingen,

museum, museumnacht, concerten

- Afname kunstmenu, kunstenplan, kinderkunstatelier, creatieve instuif, kunstroute, cultuurwijzer

Opvang

- Opvang van 07.00-19.00, sluitende dagarrangementen
- Naschoolse opvang, tussenschoolse opvang, voorschoolse opvang, ontbijtservice, huiskamer
- Kinderopvang (0-4 jarigen)
- Peuterspeelzaal
- Gezamenlijke activiteiten door school, naschoolse opvang en welzijn
- Kleuters kunnen worden opgevangen als de oudere kinderen met naschoolse activiteiten bezig zijn

Zorg en begeleiding

- Buurtnetwerk, zorg(advies)team, centrum voor jeugd en gezin, consultatiebureau, preventieteam, zorgloket
- EHBO lessen, cursus weerbaarheid, Club Extra (motoriek), fijn spelen, gezond eten, sociale vaardigheden, zelfverdediging, rots en water training, speelleerclub
- Overleg, procedures, één lijn,
- Ondersteuning van creatief therapeut, schoolmaatschappelijk werk, gezinscoaches, logopedie, oudercontactmedewerkers, wijkverpleegkundige
- Koffiesteunpunt, ouderbijeenkomsten, cursus opvoeden doe je zo, positief opvoeden, themabijeenkomsten, voorlichting
- Huiswerkbegeleiding

Techniek en multimedia

- Computercursus, smartboarden, website bouwen, digitale fotografie/video/film, digitaal trapveld, toetsenbordvaardigheid
- Workshop over de invloed van media, lessen in de mediatheek
- Houtbewerking, timmeren, bandenplakcursus
- Technika 10, dag van de techniek, deelname first lego league, technieklessen, techniek en elektro, Slingertouw, wetenschap en techniek

Sluitende dagarrangementen op bijna de helft van de brede scholen

Als een brede school een doorlopend aanbod heeft van 's ochtends vroeg (vóór – of vanaf de aanvang van de school) tot het eind van de middag of het begin van de avond, hebben we het over een sluitend dagarrangement. Bijna de helft van de brede scholen (41%) biedt zo'n arrangement. Op de grote meerderheid van die brede scholen sluiten alle activiteiten qua begin- en eindtijden netjes op elkaar aan, maar op sommige scholen mist er nog een schakel. Op het gros van de brede scholen lopen de dagarrangementen ook door tijdens schoolvakanties.

Doorgaande lijn binnen-buitenschools gedeeltelijk gerealiseerd

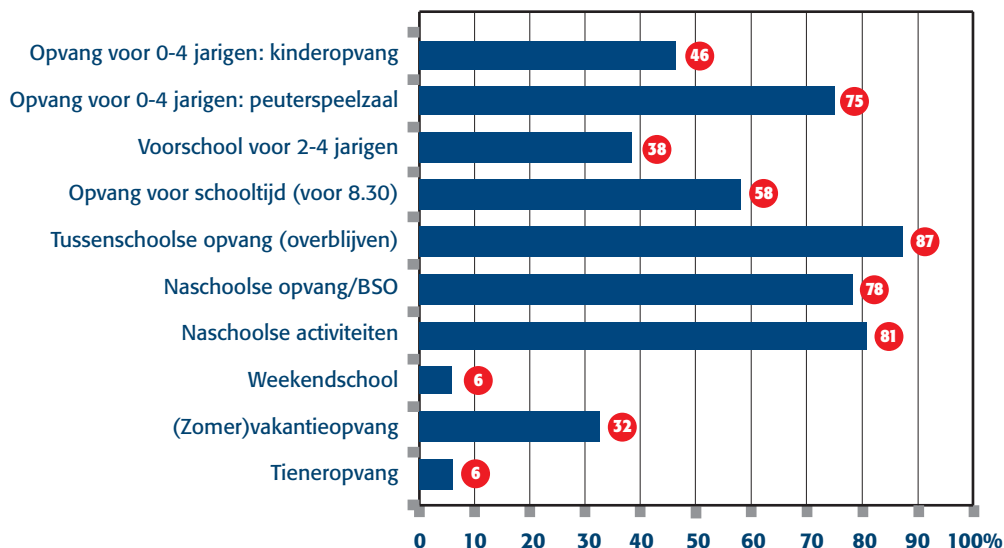
Veel brede scholen streven nadrukkelijk naar een doorgaande lijn in het aanbod. Dat kan betrekking hebben op een doorgaande lijn van voorschoolse voorziening naar de basisschool en van de basisschool naar het voortgezet onderwijs, maar ook op een doorgaande lijn van binnenschoolse naar buitenschoolse activiteiten. Dat laatste heeft een kwart van de brede

scholen al gerealiseerd. Ruim de helft geeft aan dat het bij sommige activiteiten wel al is gelukt, en bij andere nog niet. De overige brede scholen hebben nog geen doorgaande lijn in het aanbod.

Opvang in de brede school

Lang niet alle brede scholen bieden dagarrangementen, maar een behoorlijk deel van de brede scholen biedt wel meerdere vormen van opvang. Op het grootste deel van de brede scholen worden in elk geval tussenschoolse opvang (87%), naschoolse opvang (78%) en naschoolse activiteiten (81%) aangeboden. In vergelijking met 2007 bieden brede scholen vaker naschoolse opvang aan. Ook opvang voor schooltijd (58%) en vakantieopvang (32%) voor 4-12 jarigen komt regelmatig voor. Een weekendschool voor 4-12 jarigen wordt nog nauwelijks aangeboden. Voor de kinderen die nog niet naar school gaan is er op driekwart van de brede scholen een peuterspeelzaal, op ruim een derde van de brede scholen is een voorschool, en op bijna de helft wordt kinderopvang voor 0-4 jarigen geboden. Tieneropvang komt bijna nergens voor.

Figuur 2.6 Soorten opvang in de brede school (n=160)

Proces

●
“Cheek to cheek samenwerking is niet beter dan andere samenwerkingsvormen. Iedere organisatie moet voor zichzelf bepalen bij welke vorm van samenwerking zij zich prettig voelt.”
●

Welke organisaties participeren in de brede school? Welke rol spelen zij? Hoe verloopt de samenwerking? En wat is er geregeld met betrekking tot financiën en andere randvoorwaarden?

De partijen: basisschool is de spil

In vrijwel alle brede scholen speelt de basisschool een actieve rol. Samen met de peuterspeelzaal of voorschool en de kinderopvang vormen zij het hart van de brede school. Ook de gemeente is meestal betrokken, zij het soms wat meer op afstand. Belangrijke partners zijn verder het welzijnswerk, sportverenigingen, bibliotheken en centra voor kunst en cultuur of muziekscholen. Met name de sportverenigingen zijn de afgelopen twee jaar in hoog tempo actief bij brede scholen betrokken geraakt.

Gezien de grote rol van basisscholen is het niet verwonderlijk dat zij door bijna de helft van de brede scholen als voortrekker van het proces worden gezien. Daarnaast worden ook gemeenten (25%) regelmatig als voortrekker genoemd.

Gemeenten financieren en faciliteren

Veel gemeenten zijn actief betrokken bij de brede school. Volgens de brede scholen heeft de gemeente met name de volgende rollen:

1. Financieren: subsidies verstrekken en geldstromen ontschotten (72%)

2. Faciliteren: randvoorwaarden scheppen (55%)
3. Regisseren: regie voeren en het proces managen (31%)
4. Initiëren: aanjagen, stimuleren en coördineren (29%)
5. Coördineren: afstemmen, organisaties bijeen brengen, initiatieven stroomlijnen (26%)

Brede scholen zien voor gemeenten vooral een rol in de randvoorwaardelijke sfeer weggelegd: financieren en faciliteren. Gemeenten zijn het hier mee eens maar dichten zichzelf een grotere rol toe op het vlak van regisseren, initiëren en coördineren (zie hoofdstuk 4).

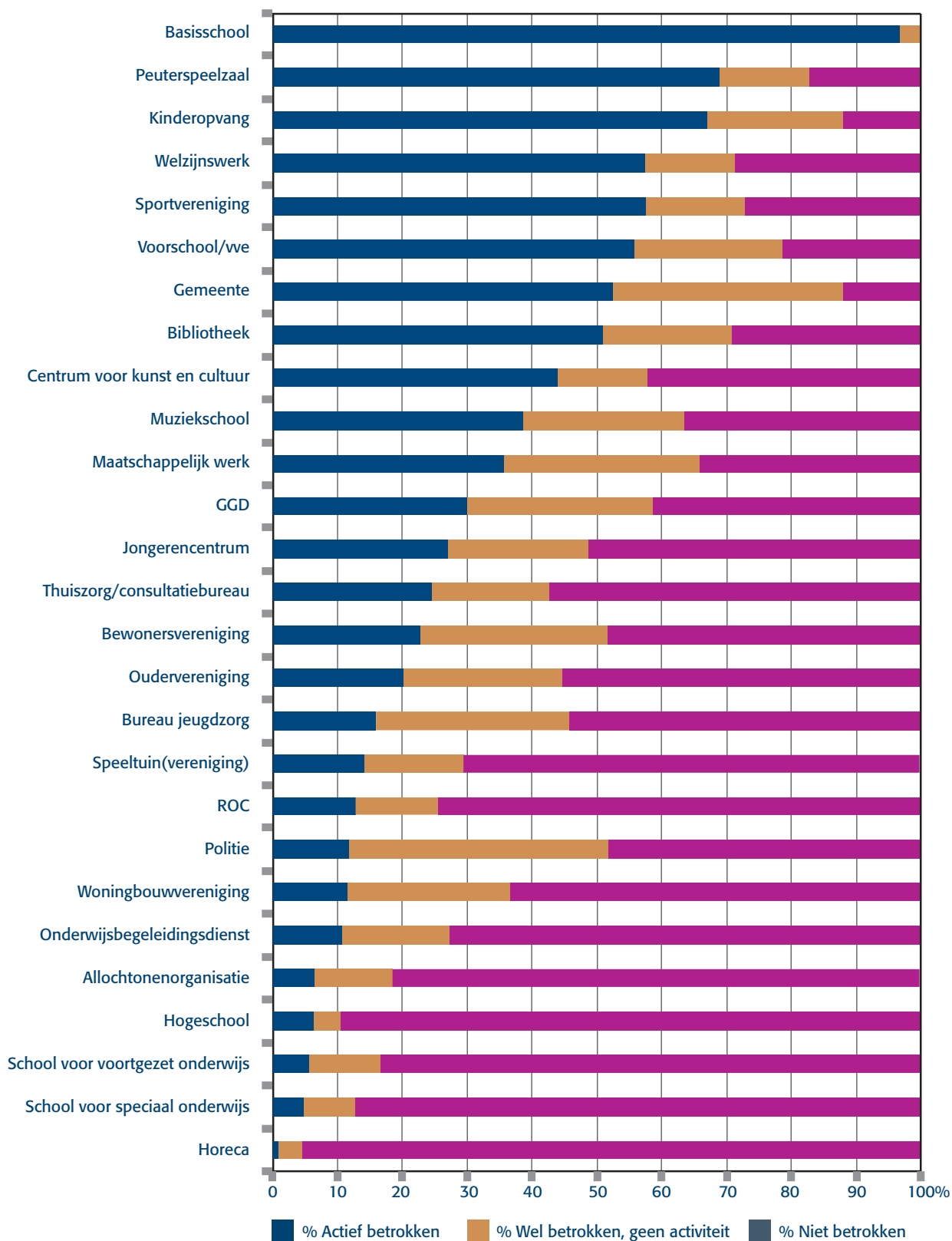
Verschil in draagvlak bij management en werkvloer

Het valt op dat het draagvlak voor de brede school vooral gezocht moet worden bij het management van de betrokken organisaties. Op de werkvloer, onder andere binnen de schoolteams is er wat dat betreft nog werk aan de winkel. Dat heeft overigens geen consequenties voor de kwaliteit van de samenwerking: die verloopt op driekwart van de brede scholen soepel. Op een behoorlijk deel van de brede school is er een gedegen organisatie en een vaste overlegstructuur en op ruim de helft van de brede scholen kent en gebruikt men elkaars expertise. Een punt van zorg is de personele capaciteit: slechts 39% geeft aan dat deze voldoende is.

Samenwerking: komt goed van de grond

Er zijn enkele brede scholen waar de partners nog teveel met de ruggen tegen elkaar staan maar over het algemeen komt de samenwerking goed van de grond. De helft van de brede scholen werkt “face to face”: scholen en instellingen stemmen af, wisselen expertise uit en gebruiken af en toe elkaars ruimten. Een bijna even grote groep werkt nog intensiever samen, in een “hand in hand” relatie: synergie is het uitgangspunt en samen realiseren de partners een

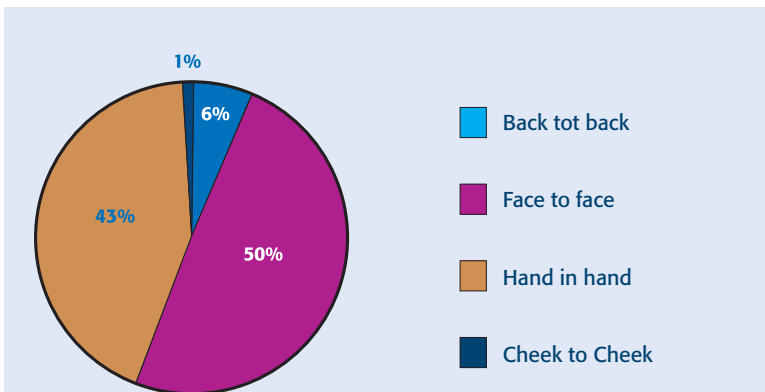

Figuur 2.7 Ranglijst van betrokken partijen volgens brede scholen in het po (n=132-163)

Figuur 2.8 Brede scholen in het po over samenwerking (n=156-158)

	% (zeer) eens
Er is breed draagvlak voor de brede school bij het management van de organisaties	75
De samenwerking tussen de organisaties verloopt soepel	74
Er is een gedegen organisatie en een vaste overlegstructuur	66
De verschillende disciplines kennen elkaar en gebruiken elkaars expertise	59
Er is breed draagvlak voor de brede school op de werkvloer	54
Er is voldoende personele capaciteit om de brede school draaiende te houden	39
Er is concurrentie tussen de betrokken organisaties	18

Figuur 2.9 Typering van de samenwerking in de brede school in het po (n=158)

Samenwerkingsvormen

Back to back: De organisaties hebben geen zicht op elkaar, er is geen of minimale samenwerking en ruimten worden niet gedeeld of multifunctioneel gebruikt.

Face to face: De organisaties hebben een open houding naar elkaar. Ze kennen elkaars expertise, stemmen hun werkzaamheden op elkaar af en enkele ruimten worden multifunctioneel gebruikt.

Hand in hand: Het geheel is meer dan de som der delen. Er is sprake van synergie en door nauw samen te werken kunnen de organisaties samen een kwalitatief hoger voorzieningenniveau realiseren. Waar mogelijk wordt van elkaars ruimten gebruik gemaakt.

Cheek to cheek: De afzonderlijke organisaties geven hun autonomie (gedeeltelijk) op en gaan op in één organisatie, die een integraal aanbod verzorgt. Wat het gebruik van het gebouw betreft geldt: niets is van iemand, alles is voor iedereen.

voorzieningenniveau van hogere kwaliteit. Het integrale bedrijfsmodel waarin partners opgaan in één organisatie wordt weliswaar veel besproken, maar komt in de praktijk nog nauwelijks voor.

Een minderheid van de brede scholen heeft een coördinator

Op 30% van de brede scholen is een locatie-manager of coördinator brede school aangesteld. Ruim twee derde moet het dus zonder coördinator op locatie stellen. Bij de brede scholen met een coördinator is daar gemiddeld 12,5 uur per week voor beschikbaar. De helft heeft 8 uur of minder per week voor deze taak, een klein deel (9%) heeft een fulltime functie van 36 uur.

Breed overleg tussen partners

Op vrijwel alle brede scholen is een overlegstructuur opgezet waaraan de partners deelnemen (89%). Bij een derde van de brede scholen neemt een deel van de partners deel aan dat overleg, bij ruim de helft worden alle partners bij het overleg betrokken. Bijna een kwart van de brede scholen overweegt om de partijen samen te brengen in één rechtspersoon (14%) of heeft dat al gedaan (9%). Meestal gaat het dan om een stichting, soms kiest men voor een vereniging.

Combinatiefuncties slaan aan

Op driekwart van de brede scholen zijn naar aanleiding van de impuls brede scholen, sport en cultuur één of meerdere combinatiefunctionarissen aangesteld. Een "combinatiefunctie" is een functie waarbij een werknemer in dienst is bij één werkgever, maar tegelijk – of in ieder geval voor een substantieel deel – werkt ten behoeve van tenminste twee werkvelden/sectoren. De combinatiefunctionarissen werken met name in de sectoren sport, onderwijs en cultuur.

Figuur 2.10 Sectoren waarin combinatiefunctionarissen opereren (n=167)

	Ja (%)
Sport	76
Onderwijs/educatie	54
Cultuur	32
Opvang	22
Welzijn	16
Zorg	0
Anders (alle uitvoerende taken, naschoolse activiteiten)	11

De brede scholen zijn uitermate goed te spreken over komst van de combinatiefunctionarissen. De meerwaarde zit hem volgens hen onder meer in:

- de bekendheid met kinderen, ouders en school
- de mogelijkheden om de doorgaande lijn in het programma aan te brengen/te versterken
- praktische afstemming en coördinatie
- kwaliteitsverbetering van activiteiten

Gebouwen: te krap en beheer nog niet goed geregeld

Over het algemeen vinden brede scholen dat er efficiënt gebruik gemaakt wordt van ruimtes.

Ook maakt men regelmatig gebruik van elkaars ruimtes. Maar op ruim de helft van de brede scholen (60%) is er onvoldoende geschikte accommodatie voorhanden. Ook de afspraken over beheer en exploitatie zijn op meer dan de helft van de brede scholen (59%) nog niet naar wens. Als er afspraken daarover worden vastgelegd, kiest men relatief vaak voor gesplitst beheer (33%): elke instelling zorgt voor het beheer van zijn eigen ruimtes. Een kleiner deel (24%) kiest voor gebundeld beheer in de vorm van een zelfstandige beheersorganisatie voor het hele gebouw. Gebundeld beheer door één gebruiker die het beheer van het hele gebouw verzorgt, komt evenveel voor (23%). Uitbesteding van het beheer aan een derde partij is minder populair (11%). Op een kwart van de brede scholen is een beheerder aangesteld, meestal voor 10 à 20 uur per week.

Figuur 2.11 Brede scholen in het po over gebouwen (n=147-150)

	% (zeer) eens
Er wordt efficiënt gebruik gemaakt van de beschikbare ruimtes	72
Betrokken organisaties maken regelmatig gebruik van elkaars ruimtes	66
Er zijn duidelijke afspraken over beheer en exploitatie	41
Er is voldoende geschikte accommodatie voorhanden	40

Financiering: beperkt

Brede scholen brengen verschillende extra kosten met zich mee. De meest genoemde kostenposten zijn het activiteitenaanbod voor kinderen, de kosten voor uitvoerend personeel en kosten voor PR en communicatie. Twee derde van de brede scholen heeft voor alle kostenposten samen minder dan €25.000 per jaar te besteden. Een derde doet het zelfs met minder dan €10.000. Er zijn echter ook een paar brede

scholen die jaarlijks meer dan €100.000 kunnen besteden. De belangrijkste financieringsbronnen zijn subsidies, eigen budget van de school en eigen budget van de participerende organisaties. Bij subsidies gaat voor het overgrote deel om gemeentelijke subsidies, al dan niet toegekend voor specifieke onderdelen (bijvoorbeeld coördinatie, activiteiten, start-subsidies). Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van rijksregelingen, provinciale subsidies en incidenteel van fondsen als Jantje Beton of het Oranjefonds.

Figuur 2.12 Extra kostenposten (n=155)

Opbrengst

Hoe ver zijn brede scholen? Evalueren zij? En zijn er al resultaten zichtbaar?

Brede scholen zijn naar eigen zeggen aardig op weg

De brede scholen in het primair onderwijs zijn positief over de voortgang. Ruim de helft is naar eigen zeggen aardig op weg, een klein deel ziet zichzelf als koploper. Een kleiner deel van de brede scholen geeft aan dat ze nog in de startblokken staan.

Figuur 2.13 Hoe zou u uw brede school op dit moment willen typeren? (n=248)

	(%)
wij zijn koploper in Nederland	8
wij zijn aardig op weg	60
onze brede school staat eigenlijk nog in de kinderschoenen	27
we moeten eigenlijk nog echt beginnen	5

Zelfevaluatie aan de hand van kwaliteitscriteria

Kwaliteitsbeleid is in opkomst. Bijna twee derde van de brede scholen evalueert zichzelf aan de hand van kwaliteitscriteria. Dit is meer dan in 2007, toen was dat slechts een derde. Een klein deel van de brede scholen laat door een onafhankelijke partij controleren of zij aan de kwaliteitscriteria voldoen. Een kwart van de brede scholen maakt (nog) geen gebruik van kwaliteitscriteria.

Opbrengsten worden in kaart gebracht

Op iets meer dan de helft van de brede scholen worden de opbrengsten geëvalueerd (48%) of is evaluatie al afgerond (6%). Sommige brede scholen treffen voorbereidingen voor de evaluatie (19%), anderen zijn daar nog helemaal niet mee bezig (28%).

Veel resultaten, maar moeilijk aantoonbaar

Brede scholen zien veel resultaten van hun aanpak, met name bij kinderen. Maar het blijft lastig om deze aan te tonen. Brede scholen benoemen vooral resultaat op het vlak van uitbreiding van het activiteitenaanbod, behoud van voorzieningen en versterking van samenwerking. Ongeveer de helft van brede scholen kan deze resultaten ook onderbouwen met gegevens.

Resultaten voor kinderen

Driekwart van de brede scholen geeft aan dat het activiteitenaanbod voor kinderen is uitgebreid. Daarnaast komen op ongeveer de helft van de brede scholen de kinderen vaker in aanraking met kunst en cultuur en zijn kinderen meer gaan sporten en bewegen. Brede scholen geven ook aan dat er meer sluitende dagarrangementen onderwijs en opvang zijn. Ook is een deel van de brede scholen van mening dat kinderen met problemen beter geholpen worden. Anderen zien op dat vlak echter geen resultaten. Op het gebied van sociale vaardigheden en ontwikkelingskansen van kinderen worden ook resultaten gesignaleerd, maar die kunnen in veel gevallen nog niet worden aangetoond. Resultaten op het gebied van leerprestaties en gedragsproblemen komen langzamerhand ook in beeld maar zijn nog moeilijk te onderbouwen. Ten opzichte van 2007 is het totaalbeeld min of meer gelijk, hoewel het percentage brede scholen dat resultaten ziet iets is toegenomen.

Figuur 2.14 Resultaten voor kinderen (n=133-229)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Kinderen				
Het activiteiteenaanbod voor kinderen is uitgebreid	6	9	12	74
Kinderen komen vaker in aanraking met kunst en cultuur	14	14	20	52
Kinderen zijn meer gaan sporten en bewegen	16	17	18	49
Er zijn meer sluitende dagarrangementen onderwijs-opvang (bijv. van 7.30 tot 18.30)	34	14	8	45
Kinderen met problemen worden beter geholpen	31	23	21	26
De sociale vaardigheden van kinderen zijn verbeterd	14	23	40	23
De ontwikkelingskansen voor kinderen zijn groter	7	23	52	19
De leerprestaties van kinderen zijn verbeterd	33	27	29	11
Gedragsproblemen bij kinderen zijn afgenomen	39	28	24	10

Figuur 2.15 Resultaten voor ouders (n=133-229)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Ouders				
Er zijn meer sluitende dagarrangementen onderwijs-opvang (bijv. van 7.30 tot 18.30)	39	15	8	39
Er is een ontmoetingsplek voor ouders	38	16	10	36
Het activiteiteenaanbod voor ouders is uitgebreid	40	20	12	28
Ouders worden beter begeleid bij opvoedingsproblemen	29	24	21	27
De betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind is vergroot	38	22	23	18
Het scholingsniveau van ouders (bijvoorbeeld taal of ict) is verbeterd	63	18	9	10

Resultaten voor ouders

Brede scholen geven aan dat zij ouders meer sluitende dagarrangementen van onderwijs en opvang kunnen aanbieden. Datzelfde geldt voor ontmoetingsplekken voor ouders. Dit beeld is gekanteld ten opzichte van 2007. Toen lagen de meest genoemde resultaten op het vlak van uitbreiding van activiteiten voor ouders en hulp bij opvoedingsproblemen. Die categorieën scoren nu lager.

Resultaten voor de wijk

De belangrijkste resultaten in de wijken zijn volgens de brede scholen dat het voorzieningenniveau is behouden en uitgebreid. In ongeveer een derde van de brede scholen is een concentratie van voorzieningen en een ontmoetingsplaats voor wijkbewoners gerealiseerd. Op het gebied van concentratie van voorzieningen en het verminderen van overlast van rondhangende jongeren ziet men nog minder vaak resultaat.

Figuur 2.16 Resultaten voor de wijk (n=133-229)

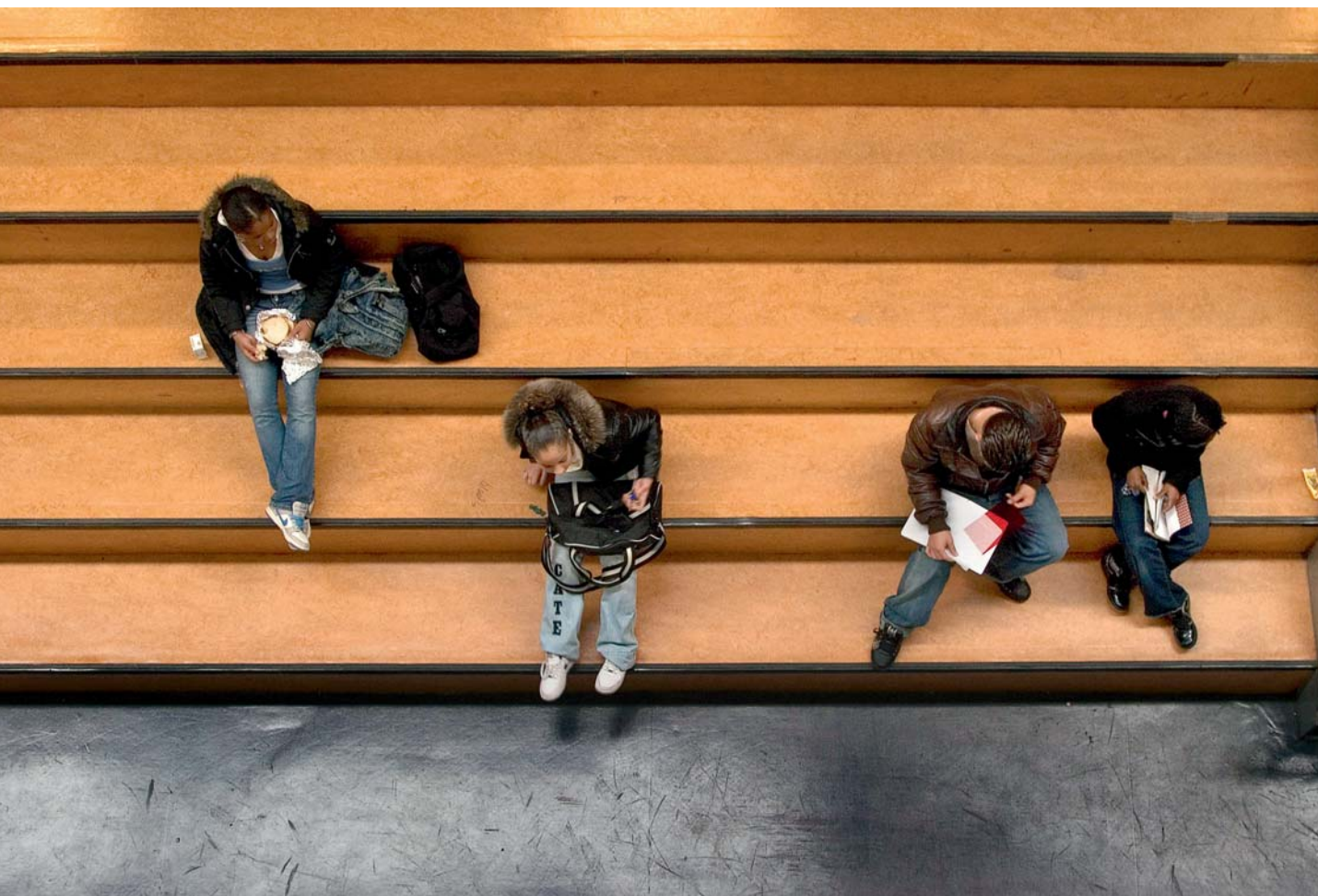
	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
De wijk				
Het voorzieningenaanbod is behouden	19	15	15	51
Het activiteitsaanbod voor de wijk is uitgebreid	23	18	13	46
Er is een concentratie van voorzieningen	39	15	10	36
Er is een ontmoetingsplaats voor wijkbewoners	44	16	7	33
De sociale cohesie in de wijk is versterkt	41	24	21	14
Er is minder last van rondhangende jongeren	60	16	10	14

Figuur 2.17 Resultaten voor de organisaties (n=133-229)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Organisaties				
De samenwerking is versterkt	5	16	32	47
Er wordt expertise uitgewisseld	12	20	27	41
Er is een gezamenlijke visie ontwikkeld	13	24	27	36
Er is een doorgaande lijn ontwikkeld	14	33	24	30
Zorg en signalering zijn verbeterd	20	31	26	23

Resultaten voor de organisaties

Brede scholen geven aan dat de samenwerking tussen instellingen is versterkt, expertise wordt uitgewisseld en een gezamenlijke visie is ontwikkeld. Daarnaast verwachten brede scholen verbeteringen op het vlak van de doorgaande lijn en rond zorg en signalering, maar deze resultaten zijn nog minder vaak aangetoond.

Successen en knelpunten

Welke successen boeken brede scholen?
 Waar gaan ze de mist in?

**Successen: samenwerking en
 activiteiten aanbod**

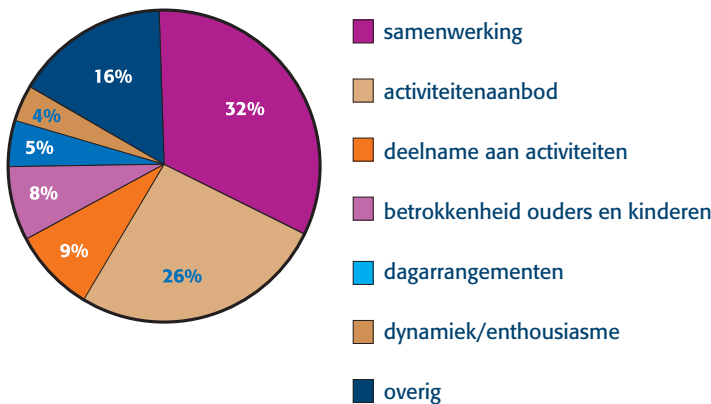
“Eén en één is drie: door gezamenlijke
 inspanningen is meer mogelijk.”

De grootste successen zijn volgens brede scholen gelegen in de samenwerking tussen de verschillende disciplines en de uitbreiding van het activiteitenprogramma. Een kleiner aantal brede scholen noemt de deelname aan activiteiten, de betrokkenheid van ouders en kinderen en realisatie van dagarrangementen als grootste succes.

**Knelpunten: financiën en
 tijdsdruk/werkdruk**

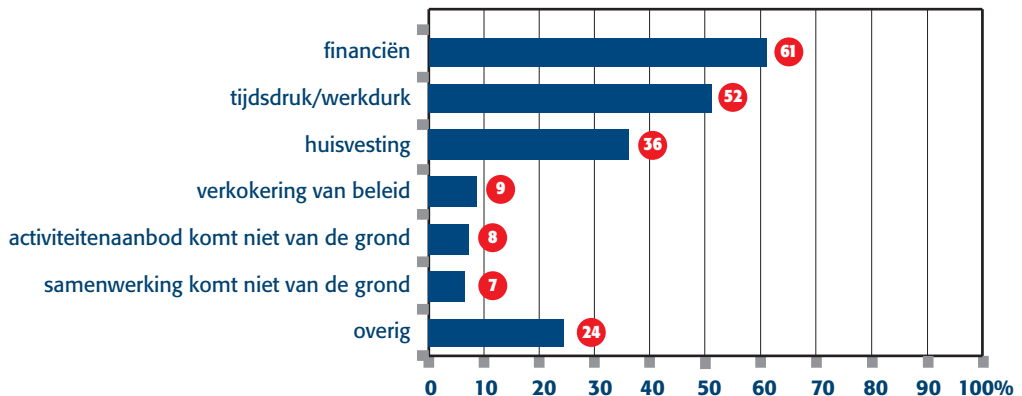
“Er zijn geen faciliteiten voor zowel de
 financiële, inhoudelijke als de beheersmatige ontwikkeling.”

Figuur 2.18 Grootste succes volgens brede scholen in het po (n=126)

Het grootste knelpunt voor brede scholen zijn de financiën, dat wil zeggen geldgebrek. Daarnaast worden ook tijdsdruk/werkdruk en huisvesting als knelpunt ervaren. Een kleinere groep brede scholen ziet de verkokering van het beleid en het niet van de grond komen van activiteiten aanbod en de samenwerking als grootste knelpunten.

Figuur 2.19 Grootste knelpunten volgens brede scholen in het po (n=155)

Toekomst

Waar willen brede scholen heen? Hoe ziet de school van de toekomst er uit?

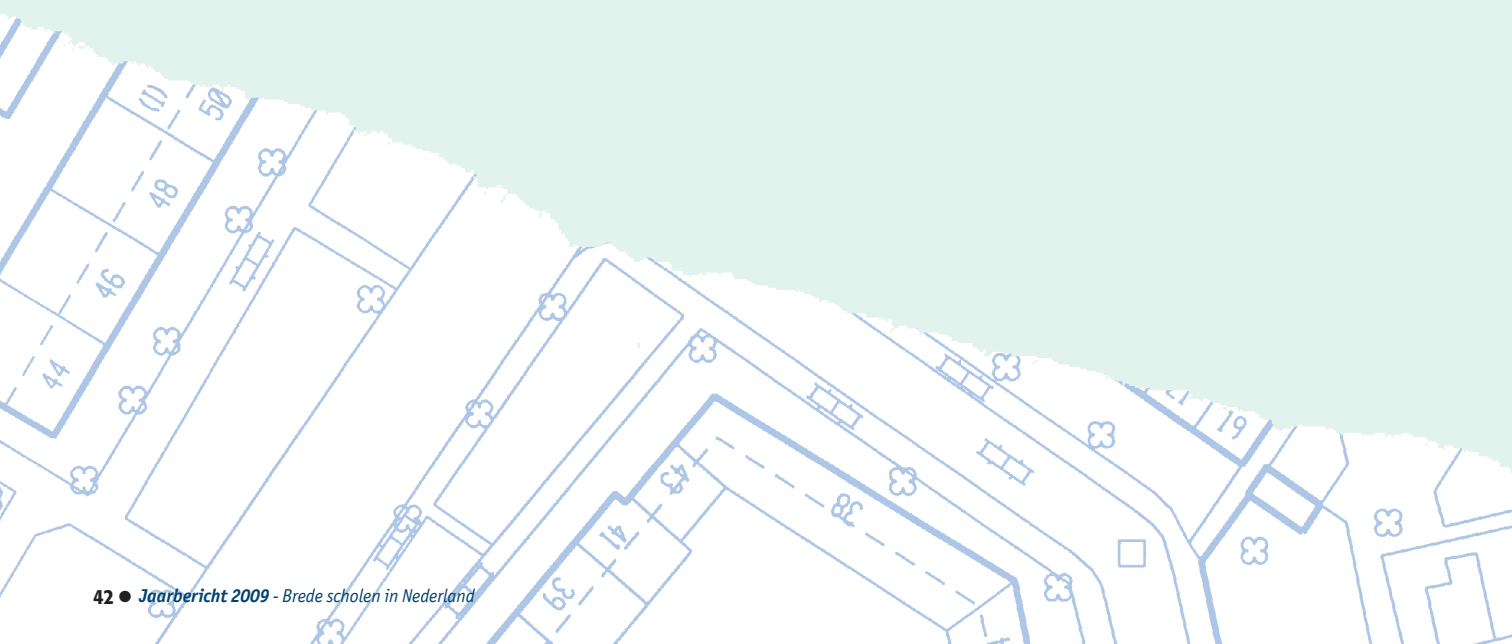
Ambities: versterken en uitbreiden

Brede scholen hebben uiteenlopende ambities voor de toekomst. Ze willen vooral de inhoud van de brede school versterken. Een kleiner deel zoekt het in uitbreiding of verbetering van activiteiten of in versterking of uitbreiding van de samenwerking. We vatten de ambities hieronder samen en geven daar telkens een citaat bij.

Ambitie	Citaat
1. Versterken van de inhoud van de brede school (23%)	<i>"Komen tot een doorgaande lijn in de pedagogische aanpak"</i>
2. Meer/betere activiteiten (18%)	<i>"Meer gezamenlijke activiteiten en meer scholing en informatie, zoals themabijeenkomsten voor ouders"</i>
3. Versterken/uitbreiden samenwerking (17%)	<i>"Consolidatie en uitbouwen van de samenwerking en realiseren van een passend aanbod bij de vragen die op ons afkomen"</i>
4. Betere huisvesting/beheer/exploitatie (11%)	<i>"In een nieuw gebouw vele maatschappelijke, welzijns- en zorginstellingen bundelen in één omgeving"</i>
5. Dagarrangementen bieden (10%)	<i>"Dagarrangementen van 07.00 tot 19.00 waarbij er ook warme maaltijden aangeboden kunnen worden"</i>
6. Overig (13%)	<i>"Meer vanuit de visie en de doelen voor de wijk werken en daarop aansluiten"</i>

3 DE BREDE SCHOOL IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Inhoud

Hoe is de brede school in het voortgezet onderwijs inhoudelijk ingevuld? Welke doelen hebben brede vo-scholen voor ogen, voor welk brede schoolprofiel kiezen ze en hoe ziet het activiteitenaanbod er uit?³

Aanleidingen: ontwikkelingskansen en nieuwe rol binnen samenleving

Waarom starten vo-scholen met de ontwikkeling van een brede school? Het bieden van optimale ontwikkelingskansen voor leerlingen is de belangrijkste reden. Ook willen scholen mee-

Figuur 3.1 Aanleidingen om een brede school te ontwikkelen voor brede scholen in het vo (n=108)

	(%)
optimale ontwikkelingskansen voor leerlingen	76
maatschappelijke ontwikkeling / veranderende rol van de school in de samenleving	73
aansluiting bij de belevingswereld van leerlingen	61
wens tot samenwerking met partners buiten de school	52
concurrentiepositie van de school versterken	39
initiatieven van derden (gemeenten, externe partijen)	33
ontwikkeling van nieuwe huisvesting	29
andere onderwijsinnovaties	23
politieke keuzes	4

³ Brede vo-scholen in Nederland zijn gelijkmatig verdeeld over alle schoolsoorten. In de analyse hebben we uitsplitsingen gemaakt naar schoolsoort. Wanneer hier relevante verschillen uitkomen, wordt dat in de tekst gemeld.

gaan met de maatschappelijke ontwikkeling: ze zien dat de school een andere rol krijgt binnen de samenleving. Het versterken van de concurrentiepositie van de school is voor zo'n 40% van de brede vo-scholen een reden om met de brede school te starten. Dit is veel meer dan in 2007 (19%). De ontwikkeling van nieuwe huisvesting speelt voor 29% van de scholen een rol. In 2007 was dat nog maar voor 21% een aanleiding.

Doelen: participatie belangrijker dan leerprestaties

“Zonder visie, missie, regie en structuur van alle betrokken partijen is het moeilijk om een succesvolle brede school te ontwikkelen.”

Wat willen de vo-scholen met de brede school bereiken? We hebben de scholen een aantal doelen voorgelegd en aan ze gevraagd of dat doelen zijn die zij nastreven voor de brede school. De doelen gaan zowel over het proces als over de beoogde resultaten. Als we alle categorieën samennemen komt de volgende top 5 van meest gestelde doelen naar voren:

Doelen top 5 (n=107)

1. Voorbereiding op de maatschappij/ maatschappelijke participatie van leerlingen verhogen
2. Uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod
3. Sociale vaardigheden van leerlingen versterken
4. Maatwerk/mogelijkheden tot talentontwikkeling bieden voor leerlingen
5. Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur

Opvallend is dat al deze doelen betrekking hebben op de leerlingen. Doelen voor ouders of de school en de omgeving (partners in de wijk) zijn kennelijk minder belangrijk.

Doelen voor leerlingen

Omdat de doelen voor leerlingen het belangrijkste zijn voor brede vo-scholen, komt de algemene top 5 overeen met de top 5 voor leerlingen.

Top 5 doelen voor leerlingen (n=107)

1. Voorbereiding op de maatschappij/maatschappelijke participatie van leerlingen verhogen
2. Uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod
3. Sociale vaardigheden van leerlingen versterken
4. Maatwerk/mogelijkheden tot talentontwikkeling bieden voor leerlingen
5. Leerlingen in aanraking brengen met kunst en cultuur

●
"Leerlingen zo veel bagage meegeven dat ze zich kunnen voorbereiden op de maatschappij"
●

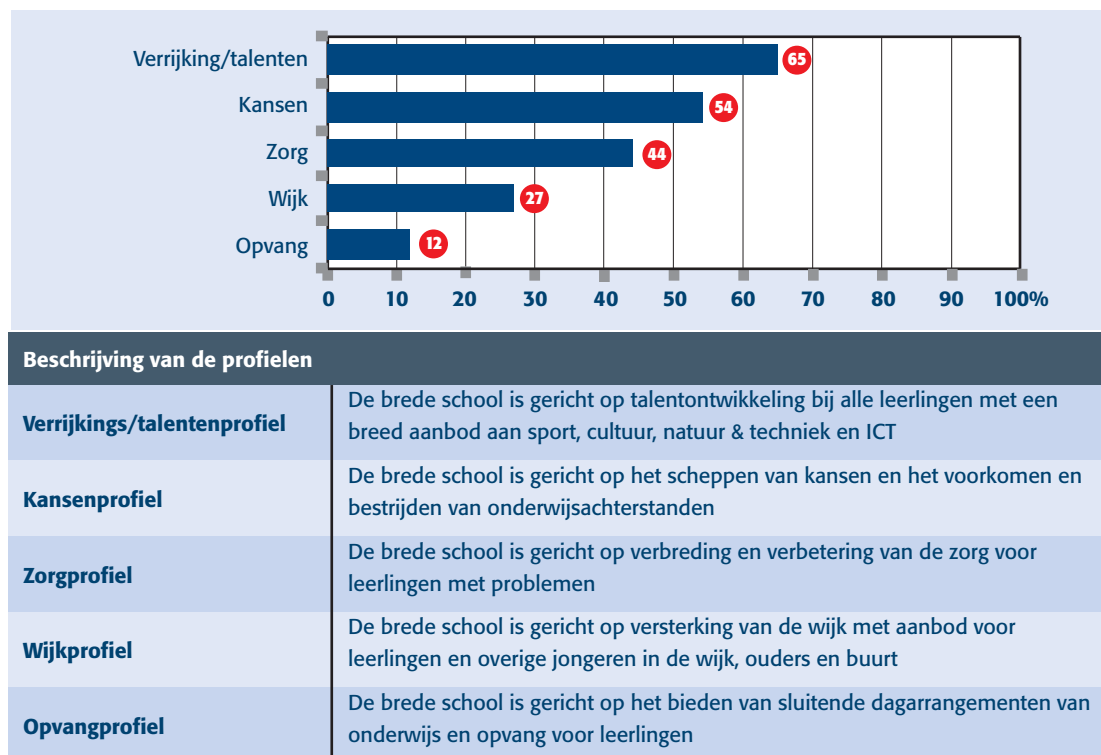
Doelen voor ouders

Bij de doelen voor ouders is geen top 5 samen te stellen, omdat eerder is gebleken dat er eigenlijk maar twee belangrijke doelen die brede vo-scholen hebben voor ouders. Het versterken van ouderbetrokkenheid wordt door 63% van de brede scholen nagestreefd. Opvoedingsondersteuning bieden staat bij veel minder brede scholen op de doelenlijst (36%).

Doelen school en omgeving

Hier kunnen we een top 3 samenstellen. Ruim de helft van de brede scholen streeft naar versterking van de samenwerking met de partners en het verhogen van de sociale cohesie. Opvallend is ook dat minder dan de helft van de scholen gericht wil werken aan een doorgaande lijn in het aanbod.

Figuur 3.2 Profielen brede scholen VO (n=106)

Top 3 doelen school en omgeving (n=107)

1. Samenwerking met organisaties in de wijk versterken
2. Sociale cohesie/veiligheid in de wijk versterken
3. Doorgaande lijn in het aanbod realiseren

●
“Samenwerking en bevorderen sociale cohesie in het dorp”
 ●

Profielen: vooral talent en kansen

De brede school bestaat niet, iedere brede school is verschillend. Wel kunnen we binnen de brede school onderscheid maken tussen verschillende profielen. We geven hieronder aan om welke profielen het gaat en hoeveel procent van de brede vo-scholen dit profiel heeft. De profielen zijn niet onderscheidend, dat wil zeggen dat brede scholen onder meerdere profielen tegelijk kunnen vallen.

Het verrijkings/talentenprofiel is het profiel waar de meeste brede scholen in het vo onder vallen. Brede scholen richten zich daarbij vooral op kunst en cultuur (86%) en sport (83%). Ook valt een flink aantal brede vo-scholen onder het kansenprofiel en/of het zorgprofiel. Het wijkprofiel en het opvangprofiel zijn in het vo veel

minder gangbaar, in tegenstelling tot het PO. Dit is niet verwonderlijk, omdat vo-scholen vaak een groter afzetgebied hebben en omdat opvang minder belangrijk is bij oudere kinderen.

Een aanvullende analyse laat zien dat nieuwere brede scholen (vanaf 2007) minder vaak kiezen voor een kansen- en een wijkprofiel dan scholen die voor 2007 gestart zijn.

Activiteitenaanbod: breed programma

Het activiteitenaanbod van de brede school is zeer divers (Figuur 3.3). Driekwart of meer brede vo-scholen bieden activiteiten op het gebied van sport en bewegen en kunst en cultuur. Activiteiten op het gebied van zorg en begeleiding worden door bijna driekwart van de scholen aangeboden. Educatieve brede schoolactiviteiten komen iets minder vaak voor, maar toch nog op meer dan de helft van de scholen. Uitsplitsing naar schoolsoort laat zien dat brede scholen met havo/vwo minder sportactiviteiten aanbieden dan de andere brede scholen en relatief meer techniek. Brede scholen voor praktijkonderwijs bieden meer zorgactiviteiten aan dan andere brede scholen.

Hoe vaak vinden brede schoolactiviteiten plaats? Dit verschilt per type activiteit. Activiteiten op het gebied van sport en bewegen, zorg en begeleiding en educatie worden op zo'n 60% van de brede scholen wekelijks aangeboden.

Figuur 3.3 Overzicht van het aanbod voor leerlingen, inclusief frequentie (n = 125; n frequentie = 41–79)

Activiteiten	% brede scholen dat activiteit aanbiedt	frequentie activiteiten			
		% één maal per jaar	% enkele malen per jaar	% maandelijks	% wekelijks
Sport en bewegen	84	4	25	11	60
Kunst en cultuur	79	2	41	24	33
Zorg en begeleiding	73	1	17	15	67
Educatief	58	4	24	13	59
Techniek en multimedia	44	7	44	10	39

Activiteiten op het gebied van kunst en cultuur en techniek en multimedia vinden minder vaak plaats: de meeste scholen bieden deze enkele malen per jaar aan.

44% van de brede scholen in het VO zegt zich niet op andere doelgroepen te richten dan de eigen leerlingen. 56% van de brede scholen doet dat dus wel. Eén derde richt zich op ouders, één derde op andere wijkbewoners en 16% op jongeren van buiten de school.

Activiteiten voor andere doelgroepen: ouders, wijkbewoners, jongeren van buiten de school
Kenmerkende activiteiten voor ouders zijn met name cursussen. Deze zijn meestal gericht op opvoedingsvraagstukken die te maken hebben met pubergedrag, maar ook wel op het leren van het Nederlands of ICT. Daarnaast betrekken veel brede scholen ouders ook bij brede schoolactiviteiten voor leerlingen.

Voorbeelden van het aanbod voor wijkbewoners zijn een lees/internetcafé en activiteiten op het gebied van bewegen, sport en spel.

Jongeren van buiten de school kunnen op de brede school terecht voor onder andere sportactiviteiten, lessen techniek of Nederlands, of specifieke activiteiten voor de wijk.

Voorbeelden van activiteiten

Aan de brede scholen is gevraagd welke activiteiten kenmerkend zijn voor hun brede schoolaanbod. We geven hieronder per discipline een overzicht van activiteiten die het vaakst zijn genoemd.

Sport en bewegen

- Sportoriëntatie/kennismaking
- Clinics
- Workshops
- Extra sportaanbod/buitenschools sportprogramma
- Toernooien/competities
- Sportklassen/talentklassen

Kunst en cultuur

- Workshops/cursussen in verschillende disciplines (met name dans, zang, toneel)
- Projecten
- Naschools programma
- Bezoek aan culturele instellingen (exposities musea, voorstellingen theater)
- Eigen producties (toneel, dans of musical)
- Kunstklassen/talentklassen

Zorg en begeleiding

- Trainingen (sociale vaardigheden, weerbaarheid, faalangstreductie, agressiebeheersing, etc.)

- (extra) Inzet van zorgteams
- Schoolmaatschappelijk werk
- (extra) Mentoruren
- Leerlingmediation

Educatief

- Huiswerkbegeleiding
- Extra lessen/steunlessen
- Projecten
- Maatschappelijke stages
- Talentlessen

Techniek en multimedia

- Computercursus
- Projecten (in samenwerking met hoger onderwijs en bedrijfsleven)
- Technasium of betalab
- Talentklas of scienceklas
- Film, licht, geluid
- Ontwerpen (websites/mediaproducten)

Proces

Hoe gaat het met de voortgang van de brede school in het voortgezet onderwijs? In welke fase van het proces bevinden brede scholen zich nu, hoe verloopt de samenwerking met externe partners en zijn de noodzakelijke randvoorwaarden gerealiseerd?

Start en ontwikkeling: brede scholen in verschillende fasen

De meerderheid van de brede scholen in het vo (52%) is gestart tussen 2004 en 2008. Eénderde is daarvoor gestart, en ruim 10% is net van start gegaan (in 2008 of 2009). De ontwikkeling van de brede school kan in verschillende fasen worden opgedeeld (Figuur 3.4).

De brede scholen bevinden zich in verschillende fasen van het proces. Ruim een derde is bezig met uitvoering, een kwart zit in de oriënterende fase, een kwart is al aan het consolideren en een klein deel is zich aan het voorbereiden. Het beeld is vergelijkbaar met dat van 2007, in 2009 zitten er wel iets meer scholen in de initiatief-fase. Dat kan verklaard worden door de start-datum: relatief veel brede scholen in de responsgroep zijn gestart in 2007, 2008 of

2009. Dat zijn dus ‘nieuwe’ brede scholen die vaker in de initiatieffase zitten.

Partners: veel partners, niet allemaal even actief

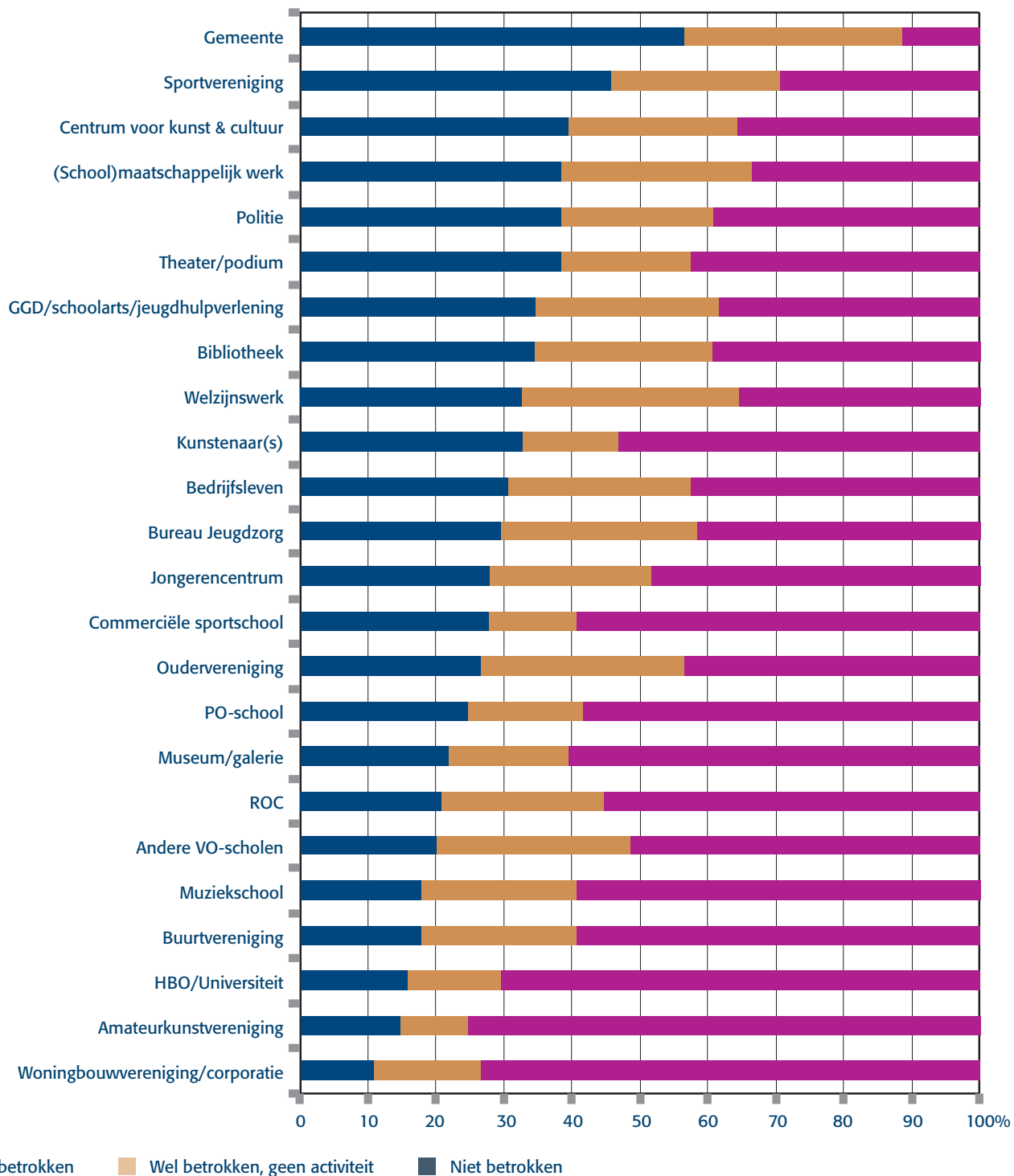
Behalve de gemeente zijn partners uit de sectoren sport, cultuur en zorg de actiefste partners in de brede vo-school (Figuur 3.5). In vergelijking met 2007 zijn de zorginstellingen schoolmaatschappelijk werk en GGD/school-arts/jeugdhulpverlening uit de ‘Top 3 van actiefste partners’ verdwenen, ten gunste van sportverenigingen en centra voor kunst en cultuur.

De politie, theaters/podia, bibliotheken, welzijnsinstellingen en kunstenaars maken de top 10 van actiefste partners compleet. Wanneer we een verdere vergelijking maken met het beeld van 2007, valt op dat met name een aantal culturele partners actiever is geworden sinds 2007. Het gaat dan om theaters/podia, individuele kunstenaars en amateurkunstverenigingen (hoewel de laatste nog steeds bij maar weinig brede vo—scholen betrokken zijn).

Figuur 3.4 Fase van het brede schoolproces waarin de brede scholen zich bevinden (n=139)

	2007 (%)	2009 (%)
Initiatief: oriëntatie en visieontwikkeling	14	24
Vorbereiding: projectorganisatie- en planning, financiering, bouwprocessen	20	16
Uitvoering: implementatie van inhoudelijke en organisatorische veranderingen	42	37
Consolidatie: evaluatie en bijstelling en/of uitbreiding van de aanpak	24	24

Figuur 3.5 In hoeverre nemen de volgende scholen, instellingen en organisaties deel aan uw brede school? (n=103 – 114)

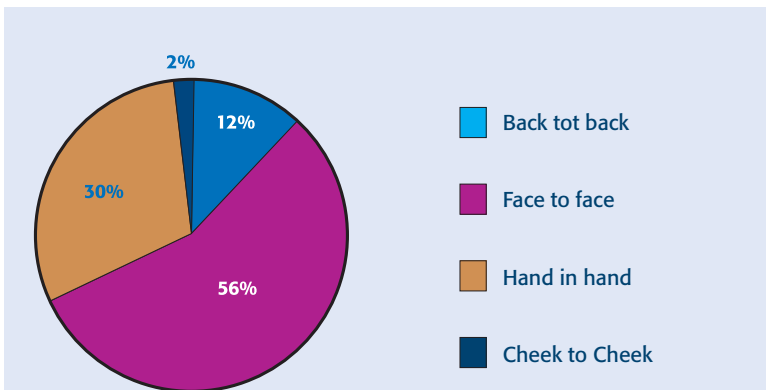

Samenwerking: nog altijd face to face

●
*“Idealiter wordt er gezamenlijk tussen vrag-
 er (school) en aanbieder (externe partij)
 een win-win situatie gecreëerd waarbij ieder
 het maximale voordeel behaalt”.*
 ●

Binnen de brede school zijn verschillende samenwerkingsvormen denkbaar. Het model van Willemsen maakt onderscheid tussen vier mogelijke vormen van samenwerking. In het voortgezet onderwijs wordt vooral face to face

Figuur 3.6 Hoe kunt u de samenwerking met externe partners het best typeren? (n= 98)

Samenwerkingsvormen

Back to back: De organisaties hebben geen zicht op elkaar, er is geen of minimale samenwerking en ruimten worden niet gedeeld of multifunctioneel gebruikt.

Face to face: De organisaties hebben een open houding naar elkaar. Ze kennen elkaars expertise, stemmen hun werkzaamheden op elkaar af en enkele ruimten worden multifunctioneel gebruikt.

Hand in hand: Het geheel is meer dan de som der delen. Er is sprake van synergie en door nauw samen te werken kunnen de organisaties samen een kwalitatief hoger voorzieningenniveau realiseren. Waar mogelijk wordt van elkaars ruimten gebruik gemaakt.

Cheek to cheek: De afzonderlijke organisaties geven hun autonomie (gedeeltelijk) op en gaan op in één organisatie, die een integraal aanbod verzorgt. Wat het gebruik van het gebouw betreft geldt: niets is van iemand, alles is voor iedereen.

samengewerkt; meer dan de helft van de scholen staat open voor de partners en stemt werkzaamheden af. Eén derde gaat een stap verder en werkt hand in hand samen. Op slechts 2% van de brede scholen is er sprake van cheek to cheek samenwerking. Blijkbaar kiest vrijwel niemand ervoor om de eigen autonomie op te geven en op te gaan in één organisatie. Ruim tien procent staat back to back en werkt dus haast niet samen binnen de brede school. De cijfers zijn vergelijkbaar met die van 2007.

Wie is de trekker van de brede school? Veel scholen (41%) vinden dat zij dat zelf zijn. Daarnaast wordt de gemeente regelmatig als trekker gezien (21%), of een combinatie van de school en de gemeente (11%). 10% van de scholen ziet welzijn als trekker van de brede school.

Meer gemeenten met coördinerende rol

De gemeente is actief als partner en wordt regelmatig als trekker gezien, maar wat is de precieze rol van de gemeente in de brede school? Het scheppen van randvoorwaarden, door te financieren en faciliteren, staat nog steeds voorop. Opvallend is dat de gemeente in vergelijking met 2007 vaker een coördinerende rol heeft (stijging van 22% in 2007 naar 36% in 2009). Dat wil zeggen dat de gemeente zorgt voor afstemming, het bijeenbrengen van organisaties en het stroomlijnen van initiatieven.

Combinatiefunctionarissen in opkomst

Een ruime helft van de scholen (58%) zet medewerkers van externe partners in bij de uitvoering van brede schoolactiviteiten. De helft hiervan doet dat voor 5 t/m 16 uur, één derde voor 1 t/m 4 uur en 16% voor 17 uur of meer. Zo'n 80% van de scholen vindt dat deze medewerkers deskundig genoeg zijn om invulling te geven aan de activiteiten, de overige scholen hebben hier enige twijfel over.

Een kwart van de brede scholen in het vo (27%) zet combinatiefunctionarissen in. De meerder-

heid van de scholen die combinatiefunctionarissen inzet, heeft één of twee functionarissen. Een kwart van de scholen heeft 3 t/m 6 functionarissen, 11% heeft er 7 of meer. Zij zijn vooral werkzaam in de sectoren onderwijs en sport en daarnaast ook in de welzijnssector, cultuur en zorg. In de meeste gevallen gaat het om combinaties van onderwijs met één van de andere sectoren. Andere combinaties die voorkomen zijn zorg en cultuur, zorg en sport en sport en cultuur.

Welke meerwaarde hebben combinatiefunctionarissen voor de brede school? Scholen noemen hier het volgende:

- Bekendheid met de school én organisaties buiten de school
- Betere samenwerking school-partners
- Bredere kijk, bredere expertise
- Ontlasting voor docenten vo

Coördinatie en overleg: lang niet op alle scholen aanwezig

39% van de brede vo-scholen heeft een brede schoolcoördinator aangewezen, dat wil zeggen, iemand die de verantwoordelijkheid heeft over de ontwikkeling en organisatie van brede school activiteiten. Dit percentage is iets gestegen ten opzichte van 2007 (32%). Maar nog steeds moet de ruime meerderheid van de brede scholen het zonder coördinator doen. Het aantal uren dat een brede school-

coördinator heeft voor zijn of haar taken, varieert sterk per school. De helft van de coördinatoren heeft 1 t/m 4 uur per week beschikbaar, ruim een derde (38%) heeft 5 t/m 16 uur en 12% heeft 17 uur of meer per week ter beschikking.

We vroegen de brede scholen ook of er een overlegorgaan is voor de brede school waarin de partners participeren. Op ongeveer de helft van de brede scholen is dit aanwezig. In de meeste gevallen doet een deel van de partners daar aan mee (40%), in slechts enkele gevallen doen alle partners mee (13%).

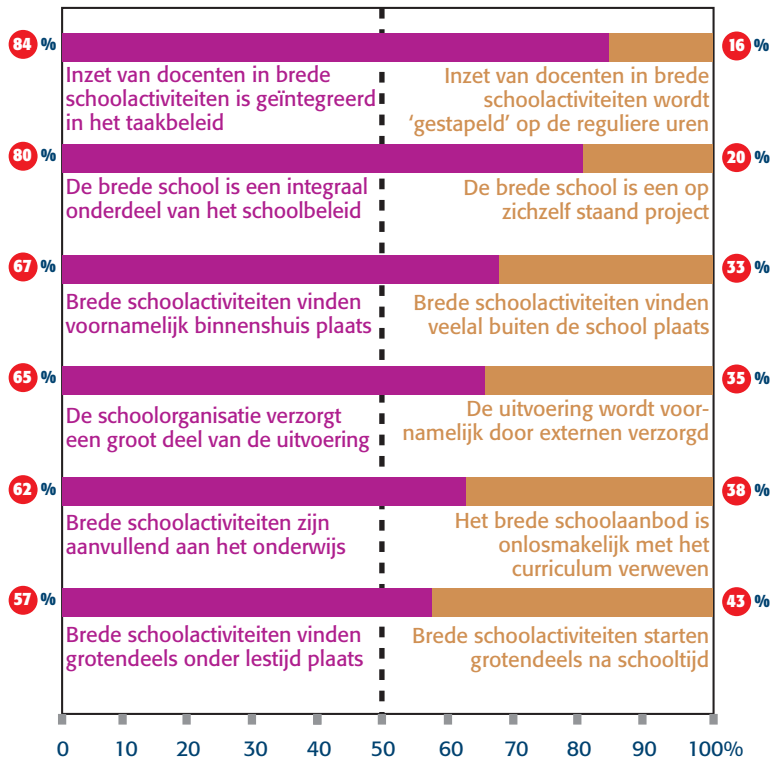
Randvoorwaarden: nog werk te verzetten

Is de school zodanig ingericht dat deze ruimte biedt voor de brede school? Met andere woorden: zijn de noodzakelijke randvoorwaarden gerealiseerd?

Draagvlak is vooral aanwezig bij het management van de organisaties en in mindere mate op de werkvloer. Ook met de rest van de randvoorwaarden is het niet zo goed gesteld: slechts op de helft van de scholen is er sprake van een soepele samenwerking en een rooster dat voldoende ruimte biedt; een vaste overlegstructuur is er maar op een derde van de brede scholen; en slechts een kwart van de scholen heeft voldoende personele capaciteit om de brede school draaiende te houden. Er is geen verbetering zichtbaar ten opzichte van 2007.

Figuur 3.7 Brede vo-scholen over de randvoorwaarden (n=97)

	(zeer) eens (%)
Er is een breed draagvlak voor de brede school bij het management van de organisaties	59
De samenwerking tussen de organisaties verloopt soepel	55
Het rooster van de school biedt ruimte om brede schoolactiviteiten te organiseren	52
Er is een breed draagvlak voor de brede school op de werkvloer	45
Er is een gedegen organisatie en een vaste overlegstructuur	37
Er is voldoende personele capaciteit om de brede school draaiende te houden	27

Figuur 3.8 Inbedding van de brede school in de schoolorganisatie (n=96 – 124)

De brede school in het voortgezet onderwijs is voornamelijk een schoolse aangelegenheid. Het is doorgaans een integraal onderdeel van het schoolbeleid, de inzet van docenten is geïntegreerd in het taakbeleid, brede schoolactiviteiten vinden voornamelijk binnenshuis plaats en de schoolorganisatie verzorgt een groot deel van de uitvoering. Toch is de brede school niet altijd geïntegreerd in het onderwijs. Op ongeveer de helft van de brede scholen vinden de activiteiten grotendeels onder lestijd plaats, op de andere helft starten ze meestal pas na schooltijd. Op 62% van de brede scholen worden de activiteiten gezien als aanvullend aan het onderwijs, in plaats van verweven met het curriculum (38%). Dat laatste lijkt een achteruitgang ten opzichte van 2007, toen was deze verdeling nog fifty-fifty.

“Soms lijkt het alsof brede schoolactiviteiten een zeer forse investering vergen, maar dat is soms ook een mentaliteitskwestie: probeer het concept brede school niet als extra taak te zien bovenop de reguliere schoolactiviteiten maar bekijk het meer als onderdeel van de school - dus vanuit de core business.”

Beschikbare financiën variëren sterk

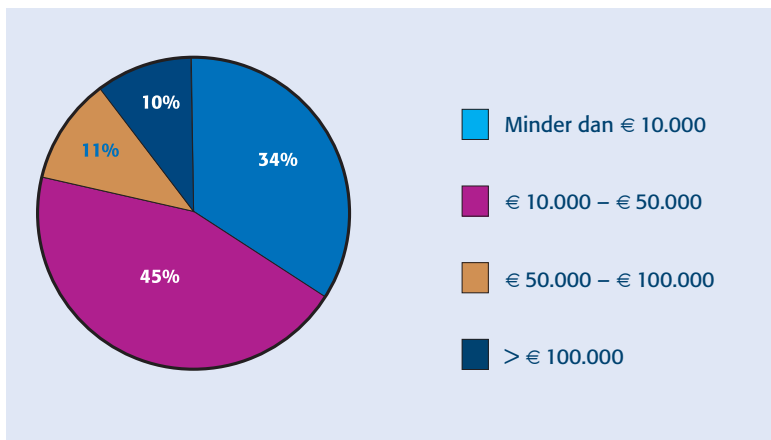
Het ontwikkelen en realiseren van de brede school kost (extra) geld. Welk budget is er beschikbaar, waar halen scholen dat vandaan en waar zetten ze het voor in?

Het beschikbare budget varieert sterk per brede school (Figuur 3.9). Eén derde moet het doen met een zeer beperkt budget van minder dan €10.000 per jaar. Bijna de helft van de brede scholen heeft tussen de €10.000 en €50.000 beschikbaar. Een kleinere groep heeft nog meer te besteden. Het beeld is vergelijkbaar met dat van 2007.

Voldoet het beschikbare budget? Een ruime helft (54%) komt er mee uit, de andere (krappe) helft dus niet. Financieringsbronnen die worden ingezet zijn hoofdzakelijk het eigen schoolbudget (84%) en subsidies (64%), bijvoorbeeld vanuit de gemeente, BOS of maatschappelijke stage. Budget van de participerende organisaties en ouderbijdragen worden slechts door één derde van de brede scholen ingezet. Sponsoring komt nauwelijks voor (7%).

Meer dan driekwart van de scholen besteedt geld aan coördinatie en uitvoerend personeel. Ook aan het activiteitenaanbod voor leerlingen wordt vaak geld besteed. Het verschil met 2007 is minimaal. Huisvesting is hier buiten beschouwing gelaten. De kosten voor nieuwbouw liggen bij benadering tussen de 2,5 en 48 miljoen euro per brede school; een verbouwing kost bij benadering tussen de v 50.000 en 1 miljoen euro.

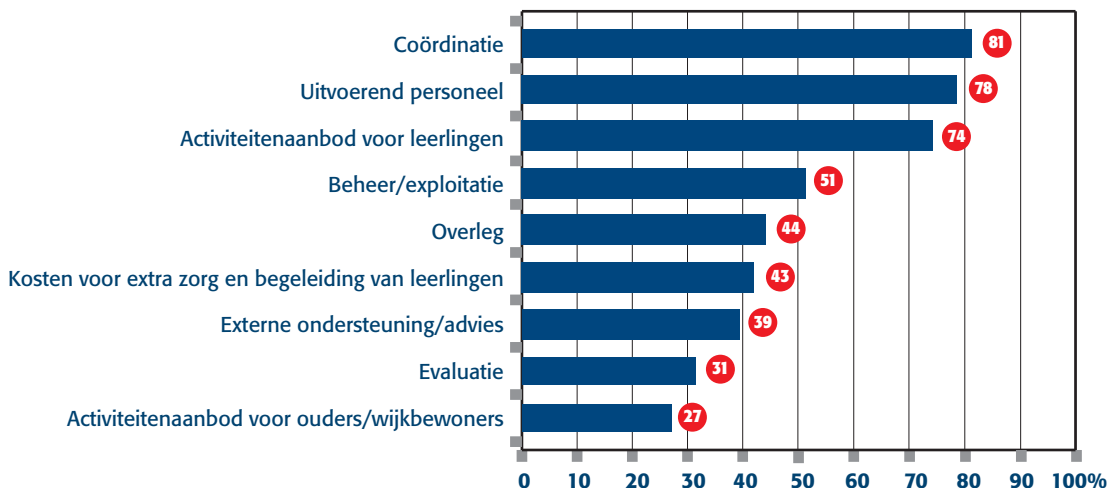
Figuur 3.9 Welk budget is er jaarlijks beschikbaar voor uw brede school? (n=117)

Huisvesting: niet voldoende, wel efficiënt gebruikt

Brede scholen zijn niet erg enthousiast over de ruimtes die gebruikt worden voor de brede schoolactiviteiten. Volgens iets minder dan de helft van de scholen is er voldoende geschikte accommodatie voorhanden en maken de partners regelmatig gebruik van elkaars ruimtes. De helft van de brede scholen heeft afspraken gemaakt over beheer en exploitatie (de andere helft dus niet). Het beeld ziet er iets positiever uit dan in 2007, maar het gaat dan slechts om stijgingen van enkele procenten. Ondanks dit overwegend negatieve beeld vinden veel scholen (65%) wel dat er efficiënt gebruik wordt gemaakt van de beschikbare ruimtes.

Figuur 3.10 Welke extra kostenposten brengt de brede school met zich mee? (n=95)

Opbrengst

Hoe brengen brede scholen de resultaten in beeld en welke resultaten nemen zij waar?

Brede scholen aardig op weg

Hoe plaatsen scholen hun eigen brede school in die van de algehele ontwikkeling in Nederland? We hebben scholen gevraagd hoe zij hun brede school zouden typeren (Figuur 3.12). Slechts 5% ziet zichzelf als koploper. De meerderheid van de brede scholen is naar eigen zeggen 'aardig op weg'. Toch nog een aardig deel ziet zichzelf als beginnening en ruim 10% vindt dat de brede school eigenlijk nog moet starten. Nieuwe brede scholen vinden zichzelf minder vaak koploper of aardig op weg dan oudere brede scholen. Het beeld komt overeen met dat van 2007.

Figuur 3.12 Hoe zou u uw brede school op dit moment willen typeren? (n=120)

	(%)
wij zijn koploper in Nederland	5
wij zijn aardig op weg	51
onze brede school staat eigenlijk nog in de kinderschoenen	32
we moeten eigenlijk nog echt beginnen	12

De helft evalueert de opbrengsten

Op 42% van de brede scholen vindt géén evaluatie plaats. Een derde van de scholen evalueert de ontwikkeling van de brede school wel, 16% treft voorbereidingen daartoe en 8% heeft de evaluatie al afgerond. Hoe verder de brede school is, hoe verder men is gevorderd met de evaluatie. Nieuwe brede scholen (gestart vanaf

2007) evalueren minder vaak dan oudere. Door de jaren heen is het beeld niet veranderd.

Resultaten moeilijk aan te tonen

Welke resultaten zien scholen zelf van de brede school? Hierbij zien we grote verschillen tussen resultaten die volgens de scholen 'aantoonbaar' zijn en resultaten die wel opgemerkt worden, maar nog niet aan te tonen zijn (Figuur 3.13). Duidelijk is in ieder geval dat het activiteiten-aanbod op een groot aantal brede scholen is verbeterd of uitgebreid. Andere resultaten voor leerlingen zijn moeilijker aantoonbaar, maar veel scholen hebben het idee dat leerlingen vaker in aanraking komen met kunst en cultuur, dat ze meer maatwerk ontvangen, dat leerlingen met problemen beter worden geholpen en dat leerlingen vaker deelnemen aan maatschappelijke activiteiten. Het minste resultaat zien scholen op het voortijdig schoolverlaten en de leerprestaties, al zijn de verwachtingen van het laatste wel hooggespannen.

Wat betreft ouders en de wijk zien brede scholen veel minder resultaat. In de relatie school-thuis hebben de scholen het meeste vertrouwen. Opvallend is ook dat scholen vinden dat de relatie met de partners ten goede komt aan de leerlingen: het onderwijs is volgens veel scholen aantrekkelijker geworden, er is sprake van expertise-ontwikkeling en volgens het merendeel van de scholen is er ook van een doorgaan-de lijn in het aanbod.

Wanneer we de waargenomen resultaten vergelijken met de doelen die scholen hebben geformuleerd voor de brede school, dan komt het beeld op een aantal punten aardig overeen. Het verbeteren van het activiteiten-aanbod is een belangrijk doel dat volgens veel scholen ook gerealiseerd is. Maatschappelijke participatie staat bij veel scholen hoog op de agenda en komt ook weer terug in de resultaten. Dit geldt ook voor sociale vaardigheden, al zijn resultaten op dit gebied moeilijker aantoonbaar.

Figuur 3.13 Resultaten van de brede school (n=92)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar ik verwacht het wel(%)	Ik zie resultaat, maar kan dit nog niet aantonen(%)	Er zijn aantoonbare resultaten(%)
Resultaten voor leerlingen				
Het activiteitenaanbod voor leerlingen is verbeterd/uitgebreid	7	13	20	61
Leerlingen komen vaker in aanraking met kunst en cultuur	16	11	26	47
Leerlingen ontvangen maatwerk (ze krijgen mogelijkheden voor talentontwikkeling)	12	25	29	34
Leerlingen met problemen worden beter geholpen	16	21	33	30
De sociale participatie is gestegen (leerlingen nemen meer deel aan maatschappelijke activiteiten)	15	20	36	29
Leerlingen zijn meer gaan sporten en bewegen	19	15	39	27
Het schoolklimaat is veiliger geworden	15	23	37	25
Het voortijdig schoolverlaten is verminderd	36	14	25	25
De sociale vaardigheden van leerlingen zijn verbeterd	10	20	46	24
De leerprestaties van leerlingen zijn verbeterd	26	32	31	11
Resultaten voor ouders/wijk				
Het activiteitenaanbod in de wijk is uitgebreid	44	33	11	12
De relatie tussen school en thuis (driehoek ouders-school-kind) is verbeterd	31	24	35	10
De sociale cohesie/veiligheid in de wijk is versterkt	39	32	22	7
Er is minder last van rondhangende jongeren	47	33	15	5
Resultaten voor school en partners				
Het onderwijs is aantrekkelijker geworden	9	21	38	32
Partners wisselen expertise uit	12	27	42	19
Er is sprake van een doorgaande lijn in het aanbod	17	23	43	17

Successen en knelpunten

Wat gaat er goed in de brede school? En wat kan er nog verbeterd worden?

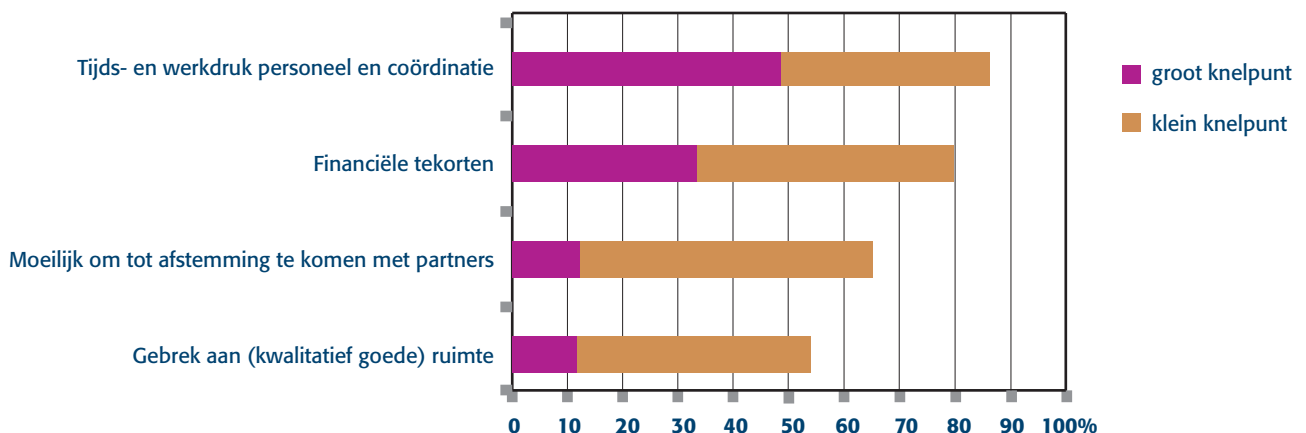
Breed activiteitsaanbod grootste succes

Wat zien brede vo-scholen zelf als grootste succes van de brede school? De meeste scholen spreken hier van het brede activiteitsaanbod (28%), het vaakst noemen zij dan activiteiten op het gebied van sport en cultuur. Daarnaast zien scholen (16%) dat de brede school leidt tot meer enthousiasme en betrokkenheid van leerlingen en dat de brede school leidt tot meer sociale cohesie, betere sociale vaardigheden of een betere sfeer op school (15%). Een aantal brede scholen ziet de goede samenwerking met externe partners als de grootste verdienste van de brede school (11%). Een goede relatie met de omgeving is volgens hen essentieel en zorgt er ook voor dat de samenleving de school binnenkomt. Enkele scholen noemen het multifunctionele gebouw dat openstaat voor de wijk en de mogelijkheden tot talentontwikkeling van leerlingen als het grootste succes.

Tijds-werkdruk en financiën grootste knelpunten

Wat belemmert brede scholen in het voortgezet onderwijs in hun ontwikkeling? We zien hier een aantal klassieke knelpunten naar voren komen: tijds- en werkdruk en financiële tekorten werken nog steeds het meest belemmerend (Figuur 3.14). Twee derde van de scholen ervaart problemen met het afstemmen met de partners, maar slechts voor enkele brede scholen is dat een ernstig knelpunt. Ook ruimtegebrek of het gebrek aan kwalitatief goede ruimte wordt door meer dan de helft als knelpunt gezien – één vijfde ziet dit als een groot knelpunt. Er worden haast geen andere knelpunten genoemd. Een enkeling noemt hier de roosters van leerlingen of de bouwvergunning.

Figuur 3.14 Wat zijn de knelpunten voor de verdere ontwikkeling van de brede school? (n=94)

Toekomst

Hoe zien brede vo-scholen de toekomst van de brede school? Wat willen ze de komende jaren bereiken?

Ambities: borgen, uitbouwen, inbedden

Brede scholen hebben uiteenlopende ambities voor de toekomst. We vatten ze hieronder samen en geven daar telkens een citaat bij.

Brede scholen willen de brede school in ieder geval graag voortzetten en mogelijk verder uitbouwen, graag met een uitgebreid

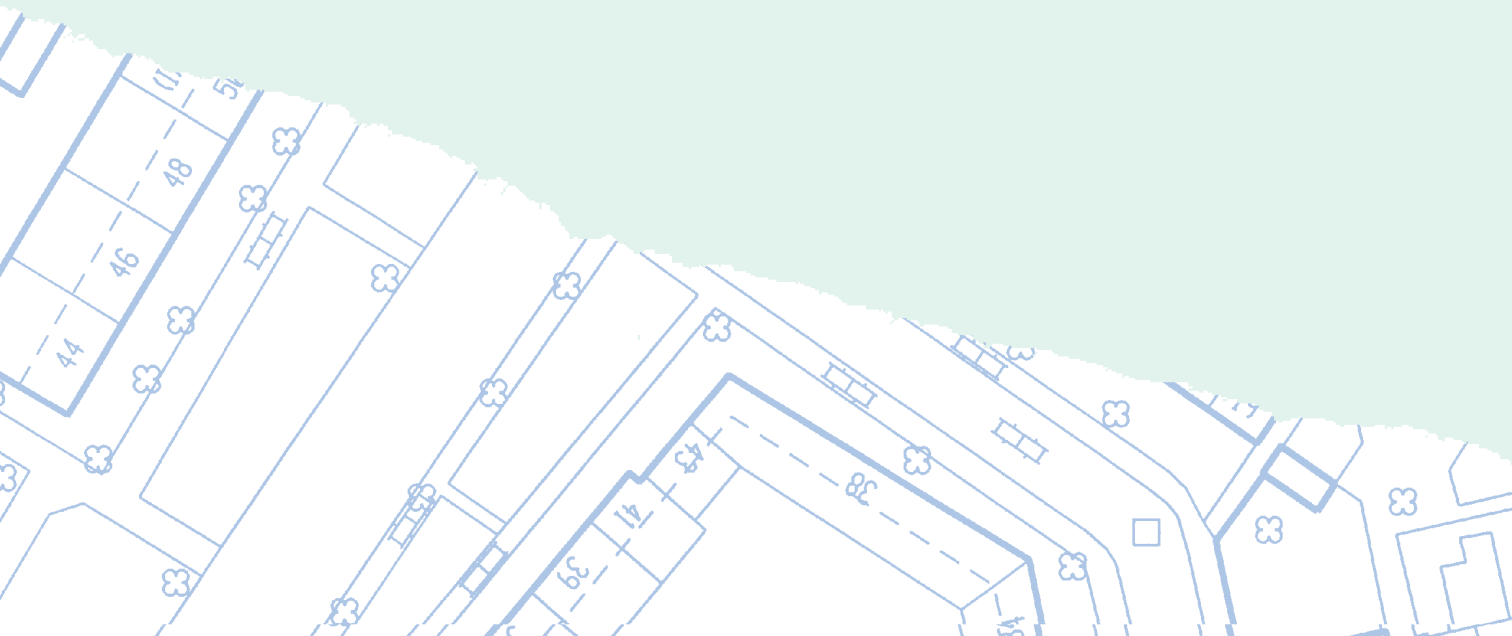
activiteitenaanbod. Daarnaast willen scholen de brede school graag beter inbedden in het curriculum, waarbij de doorgaande lijn prioriteit heeft. Ook het versterken van de samenwerking met de externe partners staat op de agenda.

Scholen die aangeven dat ze geen brede school zijn maar wel overwegen het concept in de toekomst vorm te geven, hebben grotendeels dezelfde ambities als brede scholen (in ontwikkeling). Andere ambities die ze noemen zijn het versterken van het profiel van de school, het vastleggen en implementeren van de ambities, en het creëren van draagvlak binnen de eigen school.

Ambitie	Citaat
Continueren/uitbouwen/borgen (33%)	<i>"Uitbouwen waar nodig, stabiliseren wat werkt, afbouwen wat overbodig is".</i>
Uitbreiden activiteiten (22%)	<i>"Dagopvang (7.30-17.30) realiseren in samenwerking met sportorganisaties, ouders, leerlingen, cultuurinstellingen, school, welzijnscentrum en gemeente."</i>
Inbedden brede school in programma/doorgaande lijn (10%)	<i>"Het binnen- en buitenschoolse leren met elkaar verbinden, waardoor de ontwikkeling van elke leerling en de voorbereiding op de samenleving versterkt wordt".</i>
Samenwerking met partners versterken (10%)	<i>"Nog veel meer gebruik gaan maken van elkaars expertise, tijd en energie. Krachtenbundeling"</i>
Wijkfunctie (nader) vormgeven (7%)	<i>"De school zou meer een functie in de wijk kunnen vervullen t.a.v. culturele, kunstzinnige en sportactiviteiten".</i>
Overig (19%)	<i>"Insteken op talentontwikkeling en recht doen aan verscheidenheid. Kinderen een geweldige schooltijd geven met een optimaal rendement".</i>

4 GEMEENTEN OVER DE BREDE SCHOOL

Inhoud

Wat was voor gemeenten de aanleiding om te starten met de brede school? Wat willen ze bereiken? Welke andere beleidsontwikkelingen raken aan de brede school?

Aanleidingen: breder aanbod voor kinderen in geclusterde gebouwen

De aanleiding voor de meeste gemeenten om brede schoolontwikkeling in gang te zetten, is het creëren van een breed aanbod op sociaal, cultureel en sportief gebied. Daarnaast spelen schaalvoordelen door clustering van gebouwen een rol. Ook het bieden van sluitende dagarrangementen voor werkende ouders en wijkontwikkeling is voor gemeenten een reden om brede scholen te ontwikkelen. De aanleidingen vormen dus een combinatie van inhoudelijke zaken zoals het creëren van een breed aanbod en praktische zaken zoals huisvesting en dagarrangementen voor ouders en aspecten als wijkontwikkeling.

Figuur 4.1 Aanleidingen voor gemeenten om brede school te ontwikkelen (n=184)

	(%)
Het creëren van een breed aanbod op sociaal, cultureel en sportief gebied	78
Schaalvoordelen door clustering van gebouwen	53
Sluitende dagarrangementen voor werkende ouders bieden	52
Wijkontwikkeling	50
Achterstandsbestrijding	34
Behoud van voorzieningen op het platteland	33
Tegengaan van segregatie	11
Anders, namelijk: ontwikkelingskansen bieden, doorlopende lijn, talentontwikkeling, leefbaarheid	20

Doelen: doorgaande lijn in aanbod en meer ontwikkelingskansen

De doelen die gemeenten noemen lopen net als in 2007 uiteen, maar in de doelen die genoemd worden zien we wel een verschuiving ten opzichte van 2007. Toen bestond de top vijf achtereenvolgens uit: ontwikkelingskansen bieden, verbeteren van de samenwerking, sociale cohesie versterken, ouderbetrokkenheid vergroten en combinatie arbeid zorg makkelijker maken. Sociale cohesie versterken en ouderbetrokkenheid zijn nu uit de top vijf verdwenen. Nieuw in de top vijf van 2009 zijn het realiseren van een doorgaande lijn in het aanbod en het uitbreiden en verbeteren van het activiteiten-aanbod voor kinderen.

Doelen top 5

1. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
2. Ontwikkelingskansen bieden voor kinderen
3. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
4. Uitbreiding/verbetering van het activiteitenaanbod voor kinderen
5. Combinatie arbeid-zorg makkelijker maken voor ouders

Doelen voor kinderen

Het merendeel van de door gemeenten genoemde doelen voor kinderen heeft betrekking op het bieden van ontwikkelingskansen voor kinderen. Een ander veel genoemd doel dat hieraan kan bijdragen is het uitbreiden en verbeteren van het activiteitenaanbod. Zo wil een aantal gemeenten met brede scholen kinderen meer in aanraking brengen met kunst en cultuur. Daarmee willen brede scholen kinderen dus vooral meer bieden naast het reguliere onderwijsaanbod.

Top 3 doelen voor kinderen (n=182)

1. Ontwikkelingskansen bieden
2. Uitbreiding/verbetering activiteitenaanbod
3. Kinderen meer in aanraking brengen met kunst en cultuur

●
“Kinderen gelijke kansen bieden om hun talenten te ontwikkelen”
●

Doelen voor ouders

Gemeenten met brede scholen willen met name de combinatie arbeid en zorg makkelijker maken en daarnaast de ouderbetrokkenheid bij de brede school versterken. Enerzijds zijn er dus brede scholen die zich vooral richten op het betrekken van ouders (vooral kansenprofiel), anderzijds zijn er brede scholen die er vooral voor willen zorgen dat ouders makkelijker arbeid en zorg kunnen combineren (vooral opvangprofiel). Brede scholen richten zich dus op twee doelgroepen ouders. Soms gebeurt dat binnen één brede school, soms richt een brede school zich op één van beide doelgroepen.

Top 3 doelen voor ouders (n=182)

1. Combinatie arbeid-zorg makkelijker maken
2. Ouderbetrokkenheid versterken
3. Opvoedingsondersteuning bieden

Doelen voor de wijk

De doelen van de brede scholen voor de wijk richten zich vooral op het versterken van de sociale cohesie. Daarnaast worden het bieden van activiteiten en voorzieningen voor wijkbewoners, het behoud van voorzieningen en het verbeteren van de leefbaarheid van de wijk genoemd als doelen voor de wijk.

Top 3 doelen voor de wijk (n=182)

1. Sociale cohesie/veiligheid in de wijk versterken
2. Activiteiten/voorzieningen voor wijkbewoners
3. Anders, namelijk: behoud voorzieningen, leefbaarheid verbeteren

Doelen voor professionals en gemeente

Voor professionals en gemeente is het belangrijkste doel het realiseren van een doorgaande lijn in het aanbod. Hierbij is het belangrijk dat de organisaties hun onderlinge samenwerking verbeteren en integraal gemeentelijk beleid realiseren.

Top 3 doelen voor professionals en de gemeente (n=182)

1. Een doorgaande lijn in het aanbod realiseren
2. Samenwerking tussen instellingen verbeteren
3. Integraal gemeentelijk beleid realiseren

●
“Af van losse projecten en meer structureel aanbod van voorzieningen en activiteiten”
●

Beleid: positieve gevolgen verwacht van nieuw beleid

Net als in 2007 is er een aantal nieuwe beleidsontwikkelingen rondom onderwijs en jeugd die raken aan de brede school. Deze ontwikkelingen kunnen de brede schoolontwikkeling zowel positief als negatief beïnvloeden. De gemeenten verwachten vooral positieve gevolgen van de harmonisatie van kinderopvang, peuterspeelzaal en vve en van de ontwikkeling van Centra

voor Jeugd en Gezin. Ook de Impuls brede scholen, sport en cultuur en de Lokale Educatieve Agenda dragen volgens meer dan de helft van de gemeenten in positieve zin bij aan de brede school. Van de overige beleidsontwikkelingen

verwacht meer dan de helft van de gemeenten geen gevolgen; negatieve gevolgen van de beleidsontwikkelingen zien de meeste gemeenten niet.

Figuur 4.2 Gevolgen van recente beleidsontwikkelingen voor de brede school (n=163-169)

	positieve gevolgen (%)	negatieve gevolgen (%)	geen gevolgen (%)
Harmonisatie van kinderopvang, peuterspeelzaal en vóór- en vroegschoolse educatie	65	5	30
De ontwikkeling van Centra voor Jeugd en Gezin	57	0	43
Impuls brede scholen, sport en cultuur	54	0	46
Lokale Educatieve Agenda	52	0	48
Het instellen van Zorg- en Adviesteams	38	1	62
Passend onderwijs	32	1	67
VSV: aanval op de uitval	13	0	87

Proces

Welke organisaties zijn betrokken bij de brede school? Spelen zij een actieve rol of zijn ze meer zijdelings betrokken? Hoe zijn de rollen verdeeld? Hoe staat het met de financiering? En wat is er geregeld met betrekking tot eigendom, beheer en exploitatie van gebouwen?

Voortgang van het proces: nieuwkomers en oudgedienden

Brede scholen bevinden zich in verschillende fasen, omdat er nog altijd nieuwe brede scholen bijkomen, maar er ook brede scholen zijn die al meer dan tien jaar bestaan. Een deel van de brede scholen bevindt zich nog in de initiatief-fase. Dit houdt in dat ze zich oriënteren en een visie ontwikkelen. Ongeveer een kwart is zich aan het voorbereiden. Iets minder dan de helft van de brede scholen is daadwerkelijk bezig met de uitvoering van de brede school. Deze brede scholen bevinden zich in de uitvoerings- en consolidatiefase.

Figuur 4.3 Fases van het brede schoolproces volgens gemeenten (n=268)

	brede scholen (%)
Initiatief: oriëntatie en visie-ontwikkeling	29
Voorbereiding: projectorganisatie en –planning, financiering, bouwprocessen	24
Uitvoering: implementatie van inhoudelijke en organisatorische veranderingen	21
Consolidatie: evaluatie en bijstelling en/of uitbreiding van de aanpak	27

De rolverdeling: gemeente neemt veel rollen op zich

Bij het brede schoolproces zijn veel verschillende rollen denkbaar voor de deelnemende partijen. De gemeenten zien voor zichzelf veel verschillende rollen weggelegd, maar ook de schoolbesturen vervullen enkele belangrijke rollen.

De rol van de gemeente in het po en vo

De meeste gemeenten vinden dat de vijf hieronder genoemde rollen allemaal op hen van toepassing zijn als het gaat om brede scholen in het po, net als in 2007. Daarbij vindt iets minder dan twee derde van de gemeenten dat de brede school op den duur zonder de steun van de gemeente moet functioneren. Ook in het voortgezet onderwijs wordt op steeds grotere schaal aan brede schoolontwikkeling gewerkt. Van de gemeenten met brede scholen is 15% betrokken bij de ontwikkeling van de brede school in het vo. Meestal is hun rol bij de brede school in het voortgezet onderwijs meer op afstand dan bij de brede school in het primair onderwijs.

Figuur 4.4 Rollen gemeenten in het po (n=182) en vo (n=33)

	PO (%)	VO (%)
Faciliteren: randvoorwaarden scheppen	79	45
Financieren: subsidies verstrekken, geldstromen ontschotten	78	48
Regisseren: regie voeren en proces managen	76	45
Initiëren: aanjagen, stimuleren en coördineren	68	36
Coördineren: afstemmen, organisaties bijeen brengen, initiatieven stroomlijnen	62	36
Geen rol	2	3

De rol van de schoolbesturen en woningcorporaties

Schoolbesturen en woningcorporaties hebben volgens gemeenten ieder hun eigen rol binnen de brede schoolontwikkeling. De schoolbesturen hebben volgens ongeveer de helft van de gemeenten vooral een faciliterende en initiërende rol. Ook de coördinerende rol van de schoolbesturen wordt door veel gemeenten genoemd. Woningcorporaties hebben in iets minder dan de helft van de gemeenten (47%) een rol binnen de brede schoolontwikkeling. Die rol bestaat volgens de gemeenten met name uit faciliteren en financieren.

Politiek draagvlak

In de meeste gemeenten is er bij de politiek voldoende draagvlak voor de brede school: wethouders staan achter de brede school en de

Figuur 4.5 Gemeenten over hun rol in de brede school (n=173-175)

	(zeer) meeeens (%)
Onze wethouders staan achter de brede school	96
Onze gemeente steekt eigen gemeentelijk geld in de ontwikkeling van brede scholen	87
Onze gemeente heeft de leiding bij de ontwikkeling van brede scholen	76
Onze gemeenteraad heeft zich positief uitgelaten over de ontwikkeling van brede scholen	64
Op den duur zouden brede scholen zonder steun van de gemeente moeten functioneren	61
Onze gemeente heeft voldoende speelruimte (wettelijk, beleidsmatig) om brede scholen te realiseren	59
Onze gemeente heeft vooral een makelaarsfunctie in de brede school: ze brengt partijen bij elkaar	51

gemeenteraad is positief over de brede schoolontwikkeling. Dit blijkt ook uit de bereidheid om eigen gemeentelijk geld in de brede school te investeren. Meer dan de helft van de gemeenten is ook tevreden over de wettelijke en beleidsmatige ruimte die beschikbaar is om een brede school te realiseren.

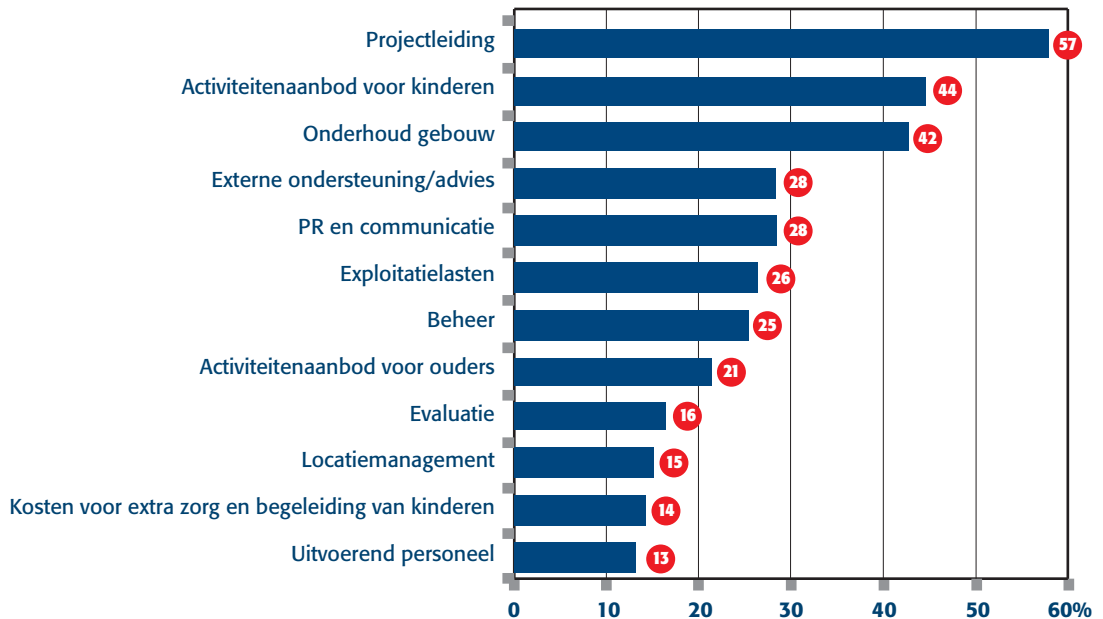
Combinatiefunctionarissen: aangesteld bij onderwijs en sport

Van de gemeenten geeft 16% aan dat er op de brede scholen combinatiefunctionarissen zijn aangesteld. Nog niet alle gemeenten zijn gestart met combinatiefunctionarissen; de invoering ervan verloopt in tranches. De sectoren waar de meeste combinatiefunctionarissen werken, zijn onderwijs/educatie, sport en cultuur. Volgens een aantal gemeenten zit de meerwaarde van de combinatiefunctionarissen met name in de doorgaande lijn en de samenhang en daarnaast ook in het versterken en uitbreiden van het aanbod.

Figuur 4.6 Sectoren waarin combinatiefunctionarissen werkzaam zijn (n=26)

	(%)
Onderwijs/educatie	81
Sport	73
Cultuur	54
Welzijn	27
Opvang	15
Zorg	0
Anders, namelijk: ouderbetrokkenheid en iets anders	4

Figuur 4.7 Door de gemeente (gedeeltelijk) betaalde brede school zaken (n=173)

De organisatie: stuurgroep en projectleiding in de helft van de gemeenten

De organisatie rondom een brede school bestaat op gemeentelijk niveau vaak uit een projectleider en een stuurgroep. Op locatieniveau zijn veelal locatiecoördinatoren actief.

Projectleiding en coördinatie

Minder dan de helft (43%) van de gemeenten heeft een gemeentelijk projectleider brede scholen aangesteld. Het aantal uren varieert van 2 tot 40 uur per week. Gemiddeld gaat het om 15 uur in de week. Net als in 2007 heeft iets minder dan een derde van de gemeenten coördinatoren op brede scholen aangesteld. Gemiddeld gaat het om een aanstelling van 11 uur, de aanstellingen variëren van 1 tot 36 uur.

Stuurgroep

Net als in 2007 is in 59% van de gemeenten een gemeentelijke stuurgroep (ook wel regiegroep genoemd) ingesteld, die verantwoordelijk is voor de koers en de voortgang van het brede

schoolproces. Ambtenaren maken bijna altijd deel uit van de stuurgroep (85%). Ook bestuurders van bij de brede school betrokken scholen en instellingen (68%), portefeuillehouders (63%) en directieleden (59%) maken deel uit van de stuurgroep. Externe adviseurs (38%) zijn minder vaak betrokken net als vertegenwoordigers van andere partijen zoals kinderopvang, woningcorporatie, peuterspeelzaalwerk en welzijn (30%).

Financiering: diverse financieringsbronnen en kostenposten

Wat kost een brede school? Welke budgetten worden daarvoor gebruikt? Hebben gemeenten voldoende financiële armslag?

Budgetten en kostenposten

De totale hoeveelheid geld voor huisvesting die gemeenten beschikbaar hebben voor de brede school loopt uiteen: 32% heeft minder dan €50.000 te besteden en 6% meer dan 20 miljoen euro. Deze verschillen hebben vooral te

maken met de keuze voor wel of geen nieuwbouw en met het aantal brede scholen in een gemeente.

De budgetten die binnen gemeenten beschikbaar zijn naast het budget voor huisvesting lopen eveneens uiteen: 38% heeft minder dan €50.000 te besteden en 1% meer dan 20 miljoen. De periodes waar de budgetten betrekking op hebben lopen uiteen van één jaar tot enkele tientallen jaren. De gemiddelde duur van een periode waarover budgetafspraken zijn gemaakt is ongeveer vijf jaar.

Het beschikbare budget wordt in veel gemeenten besteed aan projectleiding (Figuur 4.7). Minder dan de helft van de gemeenten besteedt het geld ook aan activiteitenaanbod voor kinderen en onderhoud van gebouwen.

Per jaar besteden gemeenten gemiddeld zo'n €7.500 aan activiteiten en organisatie van brede scholen. In een aantal gemeenten loopt dit bedrag op tot €100.000 euro. 28% van de gemeenten heeft een gemeentelijke financiële stimuleringsregeling voor brede scholen. In bijna de helft van die gemeenten kan iedere

brede school gebruik maken van de stimuleringsregeling. In de overige gemeenten kan dat niet, omdat ze daarvoor niet voldoende middelen hebben. Van de gemeenten met een stimuleringsregeling geeft een klein deel aan dat alleen brede scholen, die aan gemeentelijke criteria voldoen, gebruik kunnen maken van de regeling.

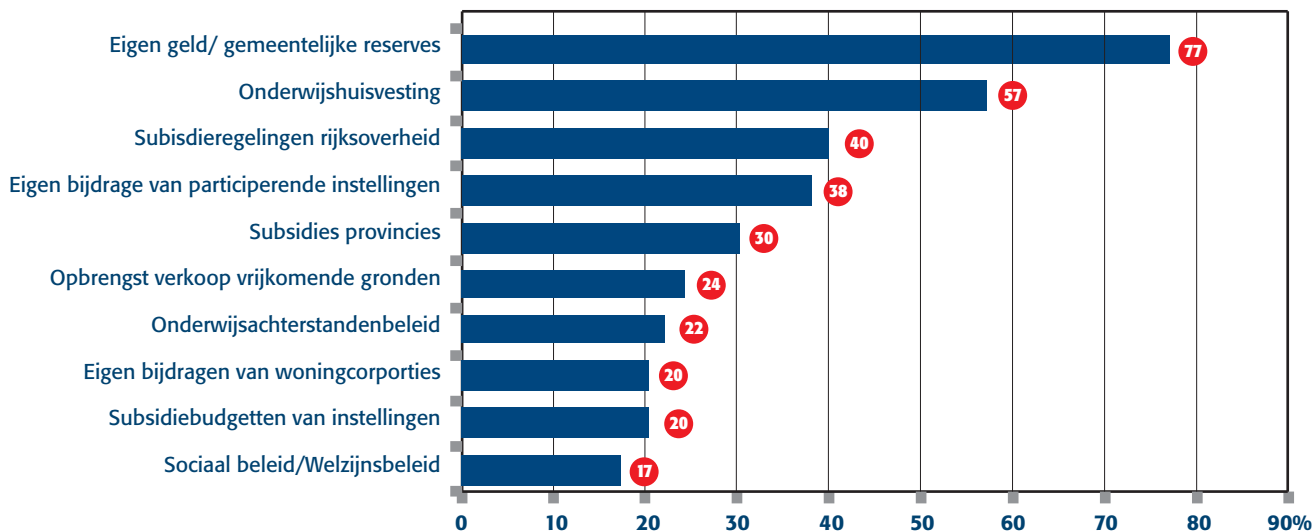
Financieringsbronnen

Driekwart van de gemeenten betaalt de brede school (gedeeltelijk) vanuit eigen middelen. Bij nieuw- of verbouw van gebouwen wordt het onderwijshuisvestingsbudget ingezet. Daarnaast maakt 40% van de gemeenten gebruik van subsidieregelingen van het rijk om de brede school te bekostigen. Budgetten van participerende instellingen en provinciale subsidies worden minder gebruikt.

Begrotingstekort in veel gemeenten

Bij meer dan een derde van de gemeenten (39%) is sprake van een begrotingstekort voor de brede school. De tekorten lopen op tot 10 miljoen euro. Gemiddeld ligt het tekort tussen de €800.000 en €900.000. Sommige gemeenten hebben echter geen idee hoe groot het tekort precies is.

Figuur 4.8 Financieringsbronnen voor brede scholen (n=173)

Eigendom, beheer en exploitatie: gemeente meestal eigenaar van MFA

Eigendom, beheer en exploitatie van een brede schoolgebouw spelen een grote rol in het brede schoolproces. Tweederde van de gemeenten vindt dat brede scholen beter gedijen in een multifunctionele accommodatie. Eenderde vindt dat de huisvestingsverordening te weinig mogelijkheden biedt om goede huisvesting voor brede scholen te realiseren.

Eigendom

Het eigendom van multifunctionele accommodaties ligt in meer dan de helft van de gemeenten bij het gemeentebestuur (57%). Ook schoolbesturen zijn regelmatig eigenaar van de MFA (35%). Woningcorporaties (20%), een stichting brede school (8%) en Vereniging van Eigenaren (7%) zijn minder vaak eigenaar.

Beheer

Voor veel brede scholen is geen beheerconstructie ingericht. Brede scholen die dat wel hebben, hebben meestal een zelfstandige beheerorganisatie die zorgt voor het beheer van het hele gebouw (gebundeld beheer). Deze beheerorganisatie is vaak samengesteld uit vertegenwoordigers van de verschillende

partijen. In 19% van de gemeenten is er sprake van gesplitst beheer, waarbij elke instelling voor het beheer van zijn eigen ruimtes zorgt. Wanneer het beheer is uitbesteed, dan wordt dit meestal overgelaten aan een woningcorporatie (43%) of aan een andere organisatie zoals een schoolbestuur of 'stichting voor beheer welzijnsgebouwen' (36%).

Exploitatie

De gemeente en andere organisaties, zoals een schoolbestuur of één van de partijen zijn het vaakst verantwoordelijk voor de exploitatie van de brede school (respectievelijk 27% en 26%). In een deel van de gemeenten zijn een beheerder of beheerstichting verantwoordelijk voor exploitatie van de brede school (19%). Dat geldt in mindere mate ook voor woningcorporaties (8%) en 'stichtingen brede school' (6%). Organisaties voor 'facility management' zijn nauwelijks in beeld (1%).

Figuur 4.9 Beheerconstructies voor de brede school
(n=177)

	(%)
Er is geen beheerconstructie	35
Gebundeld beheer: er is een zelfstandige beheersorganisatie voor het hele gebouw	24
Gesplitst beheer: elke instelling zorgt voor het beheer van zijn eigen ruimtes	19
Gebundeld beheer: men wijst gezamenlijk één gebruiker aan die het beheer verzorgt	14
Uitbesteding: het beheer is uitbesteed aan een derde partij	8

Opbrengst

**Hoe ver zijn de brede scholen op weg?
Wordt er al geëvalueerd? Zijn er al
resultaten te zien?**

Gebruik van kwaliteitscriteria stabiel

Net als in 2007 maakt meer dan een derde van de gemeenten gebruik van kwaliteitscriteria waaraan brede scholen moeten voldoen om brede school te mogen heten of om voor gemeentelijke subsidie in aanmerking te komen. In de meeste gevallen gebeurt dat in de vorm van een zelfevaluatie voor de brede school.

Figuur 4.10 Kwaliteitscriteria voor de brede school
(n=175)

	(%)
Nee	63
Ja, in de vorm van zelfevaluatie	33
Ja, met een onafhankelijke controle door een andere partij	4

Beperkte evaluatie

In bijna driekwart van de gemeenten met brede scholen wordt niet geëvalueerd. Een deel treft voorbereidingen voor evaluatie, in een ander deel is evaluatie gaande. Bij een paar gemeenten is evaluatie afgerond.

Figuur 4.11 Evaluatie van de brede school (n=245)

	(%)
Er is nog geen sprake van systematische evaluatie	72
Er worden voorbereidingen getroffen voor evaluatie	11
Evaluatie is gaande	12
Evaluatie is afgerond	5

Resultaten verwacht, maar moeilijk aantoonbaar

In veel gemeenten verwacht men verschillende opbrengsten van de brede school. Voor een deel zijn die resultaten al zichtbaar, het is echter moeilijker om ze aan te tonen. Gemeenten zien vooral resultaat waar het gaat om het activiteitenaanbod en behoud en concentratie van voorzieningen. Ongeveer de helft van de gemeenten kan deze resultaten ook aantonen. Men ziet minder resultaat als het gaat om lange termijn doelen, zoals het verbeteren van het scholingsniveau van ouders, verminderen van kosten op het gebied van huisvesting en het verminderen van overlast van rondhangende jongeren. Gemeenten verwachten hier op termijn wel resultaat.

Resultaten voor kinderen

Eén van de belangrijkste aantoonbare resultaten is dat het activiteitenaanbod voor kinderen is uitgebreid. Daarnaast zijn er volgens een derde van de gemeenten meer sluitende dagarrangementen onderwijs en opvang. Kinderen zijn volgens gemeenten meer gaan sporten en bewegen en komen vaker in aanraking met kunst en cultuur. Gemeenten zien ook resultaten op het gebied van ontwikkelingskansen en hulp aan kinderen met problemen, maar kunnen die nog niet aantonen. Er zijn nog niet veel gemeenten die resultaat zien op het gebied van gedragsproblemen, leerprestaties en sociale vaardigheden. Resultaten op deze punten worden door ongeveer de helft van de gemeenten wel verwacht.

Figuur 4.12 Resultaten voor kinderen volgens gemeenten (n= 156 - 192)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Kinderen				
Het activiteitenaanbod voor kinderen is uitgebreid	4	28	16	52
Er zijn meer sluitende dagarrangementen onderwijs-opvang	19	31	15	35
Kinderen zijn meer gaan sporten en bewegen	18	33	22	28
Kinderen komen vaker in aanraking met kunst en cultuur	19	35	19	28
Kinderen met problemen worden beter geholpen	18	40	28	14
De ontwikkelingskansen voor kinderen zijn groter	9	44	34	12
De sociale vaardigheden van kinderen zijn verbeterd	19	45	27	9
De leerprestaties van kinderen zijn verbeterd	28	48	17	8
Gedragsproblemen bij kinderen zijn afgenomen	44	38	14	5

Figuur 4.13 Resultaten voor ouders volgens gemeenten (n=166-189)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Ouders				
Er zijn meer sluitende dagarrangementen onderwijs-opvang (bijv. van 7.30-18.30 uur)	22	31	15	32
Er is een ontmoetingsplek voor ouders	31	31	11	27
Het activiteitenaanbod voor ouders is uitgebreid	44	27	10	19
Ouders worden beter begeleid bij opvoedingsproblemen	28	42	18	12
De betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind is vergroot	30	39	22	9
Het scholingsniveau van ouders (bijvoorbeeld taal of ict) is verbeterd	68	22	5	5

Figuur 4.14 Resultaten voor de wijk volgens gemeenten (n= 169-191)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Wijk				
Het voorzieningenaanbod is behouden	13	24	14	49
Er is een concentratie van voorzieningen	17	27	11	45
Het activiteitenaanbod voor de wijk is uitgebreid	28	30	12	30
Er is een ontmoetingsplek voor wijkbewoners	35	27	11	27
De sociale cohesie in de wijk is versterkt	30	41	21	8
Er is minder last van rondhangende jongeren	65	23	6	7

Figuur 4.15 Resultaten voor professionals en gemeenten volgens gemeenten (n=113-121)

	Ik zie nog geen resultaat (%)	Ik zie nog geen resultaat, maar verwacht het wel (%)	Ik zie resultaat maar kan dat nog niet aantonen (%)	Er zijn aantoonbare resultaten (%)
Professionals				
De samenwerking is versterkt	4	27	32	36
Er is een gezamenlijke visie ontwikkeld	10	30	28	32
Er wordt expertise uitgewisseld	7	33	35	25
Zorg en signalering zijn verbeterd	8	41	33	18
Het werkklimaat is verbeterd	16	41	25	18
Er is een doorgaande lijn ontwikkeld	5	39	41	15
Gemeente				
Regiovoering door de gemeente is verbeterd	18	28	29	25
Er wordt integraal beleid gevoerd	8	37	33	23
Er zijn minder kosten gemaakt op het gebied van huisvesting	66	24	4	7

Resultaten voor ouders

Ongeveer een derde van de gemeenten geeft aan dat er meer sluitende dagarrangementen onderwijs en opvang zijn. Een kwart van de gemeenten heeft een ontmoetingsplek gerealiseerd voor ouders en heeft het activiteitenaanbod voor ouders uitgebreid. Een deel van de gemeenten ziet wel resultaten op het gebied van begeleiding van ouders bij opvoedingsproblemen en betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling van hun kind, maar kunnen die nog niet aantonen.

Resultaten voor de wijk

De belangrijkste aantoonbare resultaten voor de wijk zijn volgens de gemeenten dat het voorzieningenniveau is behouden en dat een concentratie van voorzieningen gerealiseerd is. In minder dan een derde van de gemeenten is een activiteitenaanbod voor de wijk gerealiseerd; iets meer dan een kwart van de gemeenten

heeft een ontmoetingsplek voor wijkbewoners gerealiseerd. Er zijn nog niet veel gemeenten die resultaat zien op het gebied van sociale cohesie in de wijk en rondhangende jongeren.

Resultaten voor professionals en gemeente

Een deel van de gemeenten geeft aan dat de samenwerking tussen instellingen is versterkt, dat er een gezamenlijke visie wordt ontwikkeld en dat expertise wordt uitgewisseld. Meer dan een kwart van de gemeenten ziet wel resultaten op het gebied van zorg en signalering, het werkklimaat en ontwikkeling van een doorgaande lijn, maar kan die nog niet aantonen. Een kwart van de gemeenten ziet dat de regievoering binnen de gemeente is verbeterd en dat er integraal beleid wordt gevoerd. Meer dan de helft van de gemeenten ziet nog géén resultaat als het gaat om het verminderen van kosten op het gebied van huisvesting.

Successen en knelpunten

Wat gaat er goed in de brede school? En wat kan er nog verbeterd worden?

Grootste succes: samenwerking tussen partijen

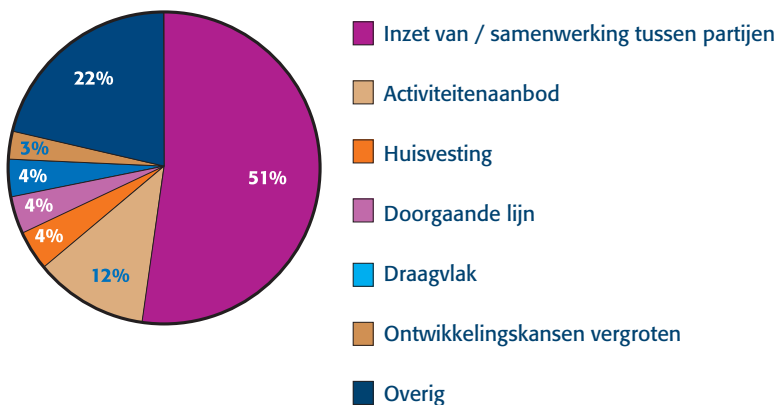
De belangrijkste successen binnen de brede school hebben te maken met de inzet van en samenwerking tussen organisaties. Een aantal gemeenten noemt als grootste succes het

activiteitsaanbod. Ook het realiseren van huisvesting, de doorgaande lijn, draagvlak en het vergoten van ontwikkelingskansen worden gezien als successen van de brede school.

Het grootste knelpunt: financiën

Net als bij de brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs is bij de gemeenten het grootste knelpunt in de ontwikkeling van brede scholen geldgebrek. Een ander groot knelpunt is tijdsdruk en werkdruk. Andere knelpunten hebben te maken met huisvesting, gebrek aan samenwerking, knellende wet- en regelgeving en verkokering van beleid.

Figuur 4.16 Grootste successen volgens gemeenten (n=115)

Figuur 4.17 Grootste knelpunten volgens gemeenten (n=156)

Toekomst

Hoe zien gemeenten de toekomst van de brede school? Wat willen ze de komende jaren bereiken?

Ambities: uitbreiden

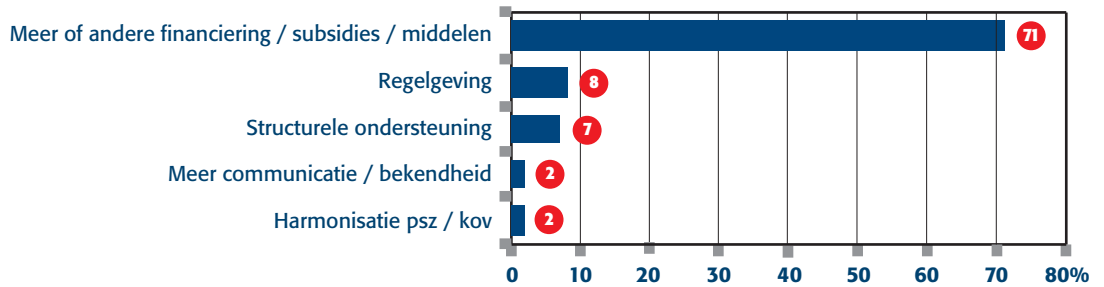
Gemeenten hebben uiteenlopende ambities voor de brede school. Veel gemeenten willen het aantal brede scholen uitbreiden. Sommige gemeenten willen dat in specifieke delen van de gemeente (achterstands- en herstructureringswijken of juist nieuwbouwwijken). Het hangt vaak van de financiële mogelijkheden af hoeveel scholen er breed kunnen worden. Daarnaast is er aandacht voor de kwaliteit van bestaande brede scholen. Zo willen gemeenten de huidige voorzieningen versterken en/of behouden en de samenwerking verbeteren. Ook willen gemeenten de bestaande brede scholen verder professionaliseren en verdiepen. Dit willen ze doen

door de samenwerking te verbeteren en het activiteiten aanbod uit te breiden en/of te verbeteren. Daarnaast wil een kleiner deel van de gemeenten de ontwikkelingskansen van kinderen vergroten, de doorgaande lijn verbeteren en het beleid rondom de brede school verder uitwerken. We vatten de ambities hieronder samen en geven daar telkens een citaat bij.

Alle scholen breed of op zijn minst in elke wijk een brede school

Ondanks dat veel gemeenten het aantal brede scholen willen uitbreiden, vindt minder dan de helft (44%) dat op termijn alle scholen breed moeten worden. Een vergelijkbare groep (43%) vindt dat er tenminste in elke wijk een brede school zou moeten staan. Ongeveer een kwart vindt juist dat dat helemaal niet de bedoeling is. 49% vindt dat de brede school op termijn alle voorzieningen voor 0-12 jarigen zou moeten omvatten. De gemeenten zijn dus verdeeld in hun opvattingen.

Ambitie	Citaat
Brede scholen (gebouwen) realiseren/ aantal brede scholen uitbreiden (30%)	<i>"De ambitie is om alle scholen tot brede school te maken en dan met name in een brede school netwerk."</i>
Behouden/versterken huidige voorzieningen (9%)	<i>"Het borgen, versterken en verdiepen van de bestaande brede school."</i>
Verbeteren van de samenwerking (8%)	<i>"Ook inhoudelijke samenwerking realiseren als de partners niet in één gebouw gehuisvest zijn."</i>
Verbeteren/uitbreiden activiteiten aanbod (3%)	<i>"Uitbreiding van het huidige aantal thema's. Nu alleen nog maar op zorg en kinderen gericht."</i>
Verbeteren doorgaande lijn (3%)	<i>"Verbetering doorgaande lijn: onderlinge uitwisseling, overdracht, professionalisering."</i>
Beleid is nog niet geformuleerd/moet nog verder vorm krijgen (3%)	<i>"We zijn in de voorbereidende fase om een nieuw plan te maken voor de brede school ontwikkeling in de komende jaren in de hele gemeente."</i>
Realiseren van combinatiefuncties (2%)	<i>"Creëren van combinatiefuncties."</i>

Figuur 4.19 Gewenste ondersteuning door de rijksoverheid (n=85)

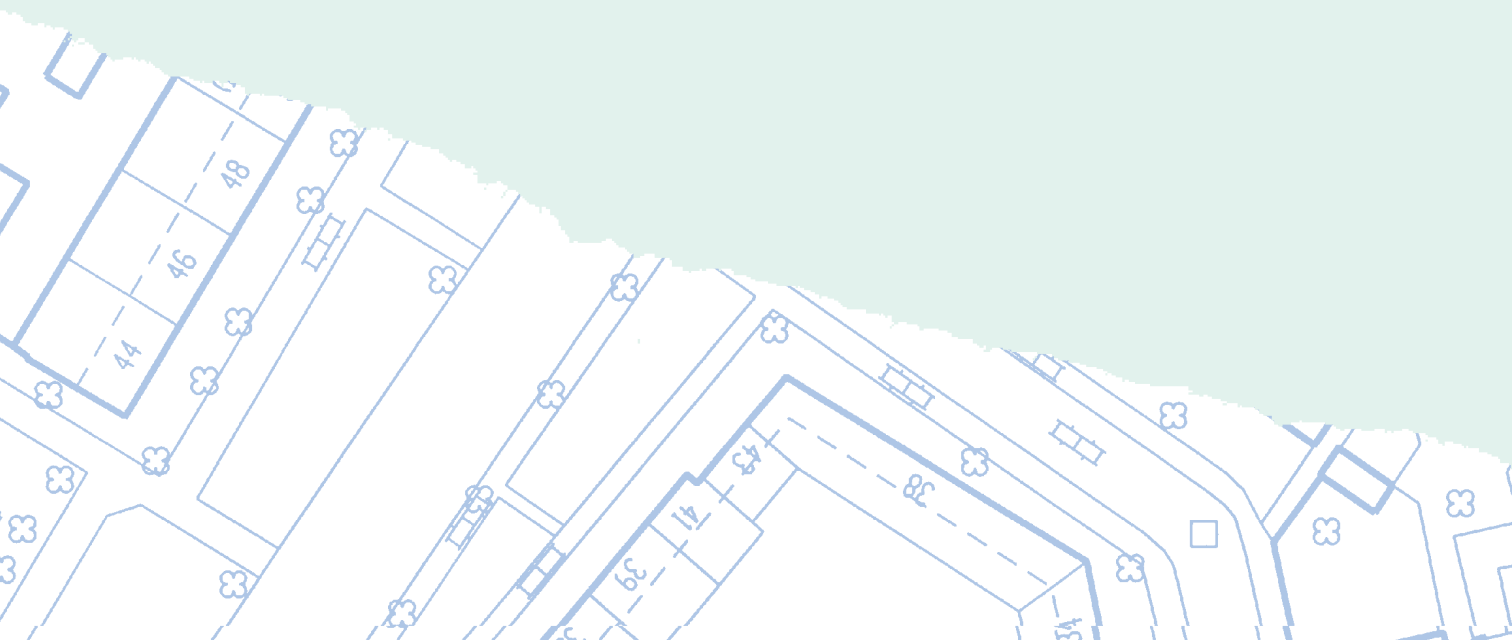
Meer steun van het rijk gewenst

De rijksoverheid ondersteunt de ontwikkeling van brede scholen door middel van het faciliteren van communicatie, het uitzetten van onderzoek, de ontwikkeling van brochures en handreikingen, regelingen voor extra investeringen in huisvesting en de invoering van combinatiefuncties op het snijvlak van onderwijs, sport en cultuur. Iets meer dan de helft van de gemeen-

ten vindt dat voldoende. De overige gemeenten verwachten meer steun van het rijk op het gebied van de brede school, met name in de vorm van financiële ondersteuning. Maar de overheid kan wat betreft gemeenten ook zorgen voor versoepeling van de regelgeving (bijvoorbeeld door bundeling van subsidiestromen vanuit verschillende departementen) en voor meer structurele ondersteuning (minder ad hoc).

5 SLOTBESCHOUWING

Slotbeschouwing

De brede school is omstreeks 1995 in Nederland geïntroduceerd. In een handvol gemeenten startten toen de eerste pilots. Daarin werd een nog niet eerder vertoonde verregaande samenwerking tussen onderwijs en andere disciplines nagestreefd, in eerste instantie met name welzijn. Achterstandsbestrijding was in die dagen het leidmotief. Schoolleiders gaven aan dat zij met de rug tegen de muur stonden en andere partijen nodig hadden om hun leerlingen meer kansen op een voorspoedige schoolloopbaan te kunnen bieden.

Tien jaar later stapte de kinderopvang definitief aan boord toen schoolbesturen verantwoordelijk werden voor het (laten) organiseren van voor- en naschoolse opvang of van faciliteiten waarbinnen andere partijen dat doen. Aan deze maatregel lag een geheel ander motief ten grondslag, namelijk de behoefte van werkende ouders aan sluitende dagarrangementen van onderwijs en opvang. Maar de uitwerking ervan sloot naadloos aan bij het principe van multidisciplinaire samenwerking dat in brede scholen inmiddels gangbaar was. Ondertussen zaten architecten en onderwijshuisvesters ook niet stil en verrees de ene na de andere multifunctionele accommodatie. Meer recent is met de introductie van combinatiefunctionarissen op het personele vlak een impuls gegeven aan de verbindingen tussen onderwijs, sport en cultuur. Voortgestuwd door een mix van deze en andere maatschappelijke trends heeft de brede school de afgelopen jaren een gestage opmars doorgemaakt.

Van adoptie naar implementatie en consolidatie

Inmiddels is de brede school niet meer weg te denken uit de Nederlandse samenleving. Scholen en instellingen voor kinderopvang, welzijn, sport, cultuur en zorg zoeken elkaar steeds vaker op om de samenwerking rondom kinderen

en jongeren te intensiveren. Aanvankelijk was de opkomst van brede scholen vooral zichtbaar in het primair onderwijs maar inmiddels wordt het concept in het voortgezet onderwijs zeker zo sterk neergezet. In vrijwel alle gemeenten zijn brede scholen gerealiseerd en de ambities van de betrokkenen reiken nog veel verder. De brede school ontwikkelt zich in hoog tempo tot een standaardvoorziening in alle wijken en buurten in de stad en op het platteland. Nederland staat daarin overigens niet alleen. In de ons omringende landen komen soortgelijke voorzieningen tot stand.

Vanaf 2001 hebben we de ontwikkeling van brede scholen in Nederland systematisch gevolgd en in beeld gebracht met de Jaarberichten⁴. Dit jaarbericht 2009 markeert volgens ons de overgang naar een nieuwe fase in die ontwikkeling. De brede school heeft in Nederland vaste voet aan de grond gekregen. De adoptiefase lijkt daarmee achter de rug. Het is niet meer de vraag óf de brede school er komt. De vraag is nu hoe nieuwe brede scholen het beste tot stand kunnen worden gebracht en hoe de kwaliteit van bestaande brede scholen kan worden gewaarborgd en verbeterd. Daarmee staat het komende decennium in het teken van implementatie en consolidatie. Dat stelt uitvoerders en bestuurders van scholen, instellingen, gemeenten, woningcorporaties, provincies en rijksoverheid de komende jaren voor nieuwe opgaven. In deze slotbeschouwing schetsen we de hoofdlijnen daarvan.

Variatie in motieven en verschijningsvormen

Een in het oog springend kenmerk van brede scholen is dat ze op lokaal niveau door scholen, gemeenten en instellingen worden vormgegeven. Dat maatwerk, gestuurd door behoeften en wensen van kinderen, jongeren en ouders in nieuwbouwwijken, dorpskernen en aandachtswijken, resulteert in brede scholen van zeer verschillende snit. Maar het onderliggende principe is steeds hetzelfde, namelijk structurele samenwerking tussen meerdere

4 Jaarbericht – Brede scholen in Nederland. Oberon, 2001, 2002, 2003, 2005, 2007, 2009.

disciplines op basis van een gedeelde pedagogische visie. De diversiteit in verschijningsvormen van brede scholen komt voort uit de mix van motieven van verschillende aard die er aan ten grondslag liggen. We zetten de belangrijkste daarvan hier nog eens kort op een rij. Het is overigens goed denkbaar dat onderstaande lijst de komende jaren verder groeit als gevolg van nieuwe ontwikkelingen in de samenleving.

- *Talenten ontwikkelen*: kinderen en jongeren een verrijkend programma bieden op het gebied van onder meer sport & bewegen, kunst & cultuur en techniek & media;
- *Kansen creëren*: terugdringen van cognitieve en sociaal-emotionele achterstanden van leerlingen en het bevorderen van een gezonde leefstijl door middel van extra educatie, zorg en begeleiding;
- *Dagarrangementen bieden*: de combinatie van arbeid en zorg voor ouders vereenvoudigen door schooltijden en opvangtijden beter op elkaar af te stemmen en een sluitend arrangement van onderwijs en voor-, tussen- en naschoolse opvang te realiseren;
- *Sociale cohesie versterken*: met de brede school een ontmoetingsplek bieden voor kinderen, ouders en overige wijkbewoners, het hart in de buurt, de school meer verbinden met de directe omgeving en de veiligheid in de buurt verbeteren;
- *Behoud van voorzieningen op het platteland*: het voorzieningenniveau in dorpskernen op peil houden door basisscholen en kinderopvang te combineren met dorpshuizen, bibliotheekfilialen en overige diensten;
- *Efficient bouwen*: gebouwen van een hogere kwaliteit en met meer mogelijkheden realiseren door op één kavel meerdere voorzieningen in een multifunctionele accommodatie onder te brengen;
- *Goed werkgeverschap*: op een krappe arbeidsmarkt aantrekkelijkere, bredere functies met meer uren en mogelijkheden creëren.

Deze motieven prikkelen schoolleiders en managers van kinderopvang, zorg en welzijn om samen met culturele instellingen en sportverenigingen een brede school te realiseren. Dat

is het beste te kenschetsen als een krachtenbundeling van maatschappelijke ondernemers in de wijk. Schoolbesturen en gemeenten zijn daarbij onmisbaar, maar ook de inbreng van woningcorporaties en ondersteuning door provincies en rijk dragen bij aan het welslagen van de onderneming.

Werken aan vijf pijlers tegelijk

De brede school is te beschouwen als een nieuwe pedagogische infrastructuur voor kinderen van 0-12 en jongeren van 12-18 jaar. Nieuw in die zin dat de lappendeken van voorzieningen voor onderwijs, kinderopvang, welzijn, zorg, sport en cultuur plaats maakt voor een samenhangende multidisciplinair aanbod van hoge kwaliteit, in en rondom scholen. Die samenhang zit hem in de volgende pijlers:

1. Visie

Een brede school kan niet zonder een visie op de wijze waarop de ontwikkelingsomgeving voor kinderen moet worden vormgegeven. Eén gezamenlijke visie is niet per definitie vereist, maar de samenwerkingspartners moeten het wel over een aantal basale zaken eens zijn. Bijvoorbeeld over de balans tussen inspannen en ontspannen, tussen veiligheid en uitdaging, tussen minimale controle en maximale steun⁵.

2. Programma

De inhoud van de brede school wordt bepaald door het aanbod aan activiteiten van de participerende disciplines. Brede scholen bieden een gevarieerd programma van onderwijs, opvang, zorg en vrijetijdsbesteding. De kunst is om in dat programma doorgaande lijnen aan te brengen opdat de verschillende activiteiten elkaar versterken. De kunst is ook om begin- en eindtijden zodanig op elkaar af te stemmen dat ouders hun werk en de zorg voor hun kinderen beter kunnen combineren. Naar verwachting zullen veel scholen er dan ook voor kiezen om de traditionele schooltijden te veranderen.

5 Jeanette Doornenbal in *Nieuwe tijden in onderwijs en opvang*. Oberon & Duin. 2009

3. Organisatie

Multidisciplinaire samenwerking is de essentie van de brede school. Bestuurders en managers van scholen en instellingen zullen daarover een en ander moeten afspreken, bijvoorbeeld over de inzet en aansturing van combinatiefuncties, werving en selectie, scholing en dagelijks beheer. Integrale bedrijfsvoering is daarbij het leidende principe. Alle organisaties hebben te maken met dezelfde kinderen en ouders. Dus het ligt voor de hand om die eenheid van werken ook te laten terugkomen in het organisatie-model.

4. Financiering

De financiering van brede scholen is opgebouwd uit een groot aantal geldstromen van verschillende aard: de gemeentelijke middelen in het gemeentefonds, de lumpsum en het eigen vermogen van schoolbesturen, private

bijdragen vanuit de kinderopvang en woningcorporaties, subsidieregelingen van diverse departementen van de rijksoverheid en bijdragen van provincies. Binnen de gemeentelijke begroting volgen diverse geldstromen weer hun eigen koers, denk aan onderwijshuisvesting en subsidiecontracten met welzijnsinstellingen en sportverenigingen. De uitdaging is om deze vaak tijdelijke middelen te bundelen in een zo stabiel mogelijk meerjarig financieringskader. Want de brede school kan moeilijk als een tijdelijke voorziening worden beschouwd, maar de financiering is dat nog wel.

5. Huisvesting

Uit dit jaarbericht blijkt dat de huisvesting van veel brede scholen te wensen overlaat. Brede scholen geven zelf aan dat ze bij voorkeur met meerdere disciplines onder één dak opereren. Daar ligt een bouwopgave voor de komende

jaren. Bestaande gebouwen moeten aan de eisen van de brede school worden aangepast. Maar vooral zullen er in een hoger tempo multifunctionele accommodaties gerealiseerd moeten worden. Dat is een gemeentelijke aangelegenheid. Zij zullen in overleg met schoolbesturen, woningcorporaties en overige partners hun onderwijshuisvestingsbeleid moeten verruimen tot integraal accommodatiebeleid.

De implementatie van brede scholen in Nederland is in volle gang. Een weg terug is moeilijk voorstelbaar. Daarvoor zijn de organisatorische en personele ingrepen en multifunctionele gebouwen te definitief van aard. Dat betekent dat brede scholen niet als een project, maar als een structurele innovatie beschouwd dienen te worden. Die innovatie is nog niet ten einde, eerder halverwege, met alle strubbelingen van dien. Een brede school tot stand brengen is vaak een lokale worsteling van gemotiveerde partijen, veelal op alle bovengenoemde terreinen tegelijk. Scholen en instellingen hebben de verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat de brede scholen die zij realiseren van de beste kwaliteit zijn. Dat is een zaak van ondernemen in de wijk, elkaar blijven opzoeken, budgetten bijeen sprokkelen en woekeren met personele inzet in gebouwen die daar soms nog verre van geschikt voor zijn. Beleidsvoerders en bestuurders hebben de verantwoordelijkheid hen in de gelegenheid te stellen om die kwaliteit te realiseren en te waarborgen. Zij dienen de partijen niet aflatend steun te bieden, ook in tijden dat rijks- en gemeentebegrotingen krimpen, reserves van woningcorporaties verdampd lijken en nieuwe colleges zich aandienen. Gemeenten hebben daarin een spilfunctie. Zij moeten samen met schoolbestuurders en managers van instellingen de benodigde multidisciplinaire verbindingen blijven initiëren en bewaken. Gemeenten hebben ook het voortouw in het voorzien in geschikte huisvesting voor brede scholen. Samen met de rijksoverheid kunnen gemeenten, schoolbestuurders en private partners een efficiëncyslag maken door

beleid en geldstromen rond de brede school te bundelen. Het rijk dient ondertussen inspiratie en steun te blijven bieden door haar subsidiebeleid ten aanzien van huisvesting en personeel voort te zetten, eventuele belemmeringen in regelgevingen uit de weg te ruimen en zorg te blijven dragen voor onderzoek, evaluatie, informatievoorziening en communicatie.

Colofon

Oberon

Uitgave & tekst

Claudy Oomen
Joke Kruiter
Michiel van der Grinten
Jessica van der Linden
Edwin Dubbelman

Vormgeving

Cas de Vries, Dvada, Utrecht

Druk

KDS, Den Haag

Fotografie

Sijmen Hendriks

ISBN/EAN:

978 90 77737 61 3

Utrecht, december 2009

© Oberon

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, op wat voor wijze dan ook, of opgeslagen worden in een gegevensbestand zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hoe staat de brede school er in 2009 voor in Nederland? Hoeveel brede scholen zijn er in het primair - en voortgezet onderwijs? Hoe verloopt de samenwerking? Hoe staat het met gebouwen en financiën? En wat moet het opleveren? In dit jaarbericht 2009 presenteren we de meest recente stand van zaken, feiten en cijfers over de brede school. De gegevens zijn verzameld bij brede scholen zelf, gemeenten en schoolbesturen. U kunt de jaarberichten bij Oberon bestellen.

In opdracht van het Ministerie van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Oberon

ONDERZOEK & ADVIES
POSTBUS 1423
3500 BK UTRECHT

TEL. : 030 - 230 60 90

FAX : 030 - 230 60 80

E-MAIL : info@oberon.eu

INTERNET : www.oberon.eu